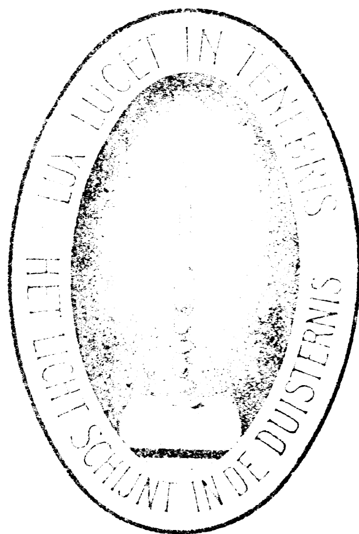
Een Volk
van
Martelaren



De Waldenzen en hunne geschiedenis

Uitgegeven door J. M. Bredée's Uitg. Mij. te Rotterdam

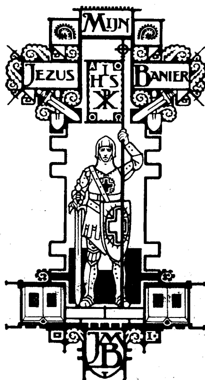
EEN VOLK VAN MARTELAREN

OF

De Waldenzen en hunne geschiedenis.



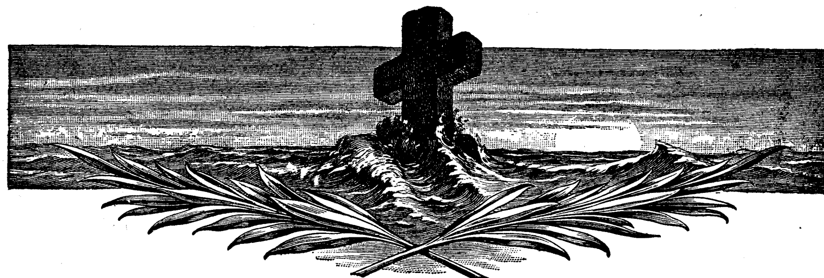
Naar het Duitsch door IRENE.



J. M. Bredée's Boekhandel en Uitgevers Mij.,
Rotterdam.



Petrus Waldus. (Van het Lutherstandbeeld in Worms.)



EEN VOLK VAN MARTELAREN
OF
DE WALDENZEN EN HUNNE GESCHIEDENIS.

De meeste lezers hebben zeker wel het een of ander van de Waldenzen gehoord. Maar de oorsprong, aard en geschiedenis van dit merkwaardig volkje zijn nog veel te weinig bij ons bekend, en reeds lang is het mijn plan geweest, daarover te vertellen, maar tot nu toe wilde het niet lukken. Doch sinds ik in den laatsten herfst zelf hunne dalen bezocht en hunne geschiedenis bestudeerde, is het mijn vurige wensch, de lieve lezers van al dat schoone, groote en ernstige mede te laten genieten. Want er zijn weinig volken, die in gelijke mate de warme deelneming der protestantsche Christenen verdienen. Dàt moet zelfs de katholieke geschiedkundige De Amicis betuigen. De voorrede van zijn „uitvoerige geschiedenis der Waldenzen" is gelijk aan een hooglied en jubelzang voor deze standvastige getuigen van Christus.

„Wij gaan een beroemde en glorierijke streek in het kleine Italiaansche Zwitserland betreden, die in Torre Pellice haar „Genève" heeft, te midden van een zeldzaam volk, dat zelf een natie vormt, bijna geheel ingesloten in een groote

vierkante bergvesting tusschen de hoogvlakte van de Po en het dal Susa.

Dit volk heeft zijn eigen geschiedenis, welks oorsprong ligt in de donkere middeleeuwen, zijn eigen geloof, Christendom, taal en religieus-democratische opvatting. Het bevolkt nauwelijks drie groote en acht kleine dalen, maar heeft toch verbinding met, en nederzettingen in alle deelen van Italië, kolonies in Duitschland en Amerika. Het kan zich op de vriendschap van volken en vorsten beroemen, herbergt vereerders en vrienden uit alle landen, zendt strijders en zendelingen uit in alle werelddeelen. — Nooit waren er meer Waldenzen dan ongeveer 20000, in 15 gemeenten.

En toch toonden zij de kracht, en beleefden de wisselvalligheden van een groot volk; zij hadden hunne legers, hunne veldheeren, hunne helden, hunne martelaren. Zij hebben menigmaal als op gelijken voet met den 100maal grooteren staat, waartoe zij behoorden, onderhandeld, en 30 oorlogen gevoerd, enkele tegen Piémont, andere tegen Frankrijk, en meer dan een tegen deze twee staten te zamen. Als Israël werden zij uit hun land verdreven en veroverden zij het weder. Verstrooid, gedood, bijna uitgedelgd als een verafschuwd ras, waar de wereld zich van wilde ontdoen, kwamen zij des te talrijker, des te gestaalder te voorschijn, totdat zij met hun onoverwinlijk aanhouden hunne onderdrukkers vermoeiden. Toen hebben zij met hen te zamen voor het gemeenschappelijk vaderland gestreden en hen gedwongen, hun de vrijheid te hergeven, en zich over het gebeurde te schamen.

En ondanks de veelvuldige vervolgingen, waardoor elke band met hunne omgeving had moeten breken, bleven zij steeds Italianen met hart en ziel, en zooals van het oude Piémont zoo zijn zij ook van het nieuwe Italië een der meest vaderlandslievende provincies. Daarom:

„EER VOOR DE WALDENZEN!"

1. De wind blaast, waarheen hij wil,

of DE OORSPRONG DER WALDENZEN.



De wind blaast, waarheen hij wil, en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet, van waar hij komt en waar hij heengaat: alzóó is een iegelijk, die uit den Geest geboren is." Aan dit woord van Jezus dacht ik, toen ik in de oude boeken naar den oorsprong der Waldenzen zocht; want niemand weet zeker te zeggen, waar zij eigenlijk vanaf stammen. De ver verspreide meening, dat de vrome koopman Petrus Waldus de oorspronkelijke stichter van de Waldenzer kerk is geweest, wordt door vele onderzoekers tegengesproken. Zelfs is hun naam waarschijnlijker af te leiden van het Latijnsche woord vallis (= dal), zoodat de Waldenzen daarmede als dalbewoners worden aangeduid. Ook wijzen andere kenteekenen er op dat in dit Alpengebied, zooals trouwens in vele streken van Noord-Italië reeds lang voor Petrus Waldus gemeenten en richtingen hebben bestaan, die ondanks het toenemende bijgeloof en de misbruiken der heerschende kerk trouw bleven aan een rein Bijbelsch Christendom.

En wie deze afgelegen dalen der westelijke Alpen bezoekt, die zich uitstrekken van den Mont Cénis en Mont Viso naar het Oosten, door de wilde Cluson, de Germanasca en den Pelis doorstroomd, — deze dalen, die nu nog ondanks de spoorbaan zoo merkwaardig van de wereld zijn afgesloten — wie het karakter zijner bewoners leert kennen, die met taaiheid aan oude gebruiken en drachten vasthouden, zoo vast en onwrikbaar, als de granietrotsen hunner bergen de wisseling der tijden trotseeren, die kan wel begrijpen, dat juist hier — zooals indertijd in het ook afgelegen Ierland — de apostolische eenvoud der Christelijke leer en gewoonte langer behouden bleef dan ergens anders. Daarbij komt, dat in het begin der middeleeuwen, toen de verandering der Christelijke

tot Roomsche kerk vlugge vorderingen maakte, in Turijn een man werkte, die zich met alle macht tegen het toenemende verderf verzette. Dit was Claudius, aartsbisschop van Turijn. Lodewijk de Vrome, de zoon en opvolger van Karel den Groote, had hem van eenvoudig hofkapelaan tot aartsbisschop verheven, opdat hij, als innig-vrome, in de Heilige Schrift goed thuis zijnde geestelijke, het toenemende bijgeloof van het Italiaansche volk tegen zou gaan. Dit heeft hij door woord en geschrift, met groote geestkracht gedaan. „Wanneer degenen, die den afgodendienst verlaten hebben, de heiligenbeelden vereeren, dan hebben zij de afgoden niet verlaten, doch slechts den naam veranderd. Wie niet hetzelfde geloof en dezelfde deugd aan den dag legt, waardoor zij (die heiligen) slechts bij God welbehagen vonden, die kan niet zalig worden." Met zulke scherpe, echt protestantsche woorden bestrijdt hij de zich verspreidende heiligenvereering en den beeldendienst.

„Wanneer men elk hout in den vorm van een kruis wil aanbidden, omdat Jezus aan het kruis heeft gehangen, moet men ook de kribbe aanbidden, omdat Jezus in een kribbe is neergelegd, dan moet men ook de ezels aanbidden, omdat Jezus op een ezel gezeten heeft, en de schepen, omdat Hij dikwijls vanaf een schip tot het volk sprak. Het is ons niet bevolen, het kruis te aanbidden, maar het te dragen en ons zelf te verloochenen." Hij ijvert tegen de pauselijke aanmatiging, zich „apostolische heer" te laten noemen, tegen de bedevaarten naar Rome, dat misbruik dat in de onbegrepen woorden van den Heiland zijn oorsprong heeft: „Gij zijt Petrus, en op dezen rots wil Ik Mijne gemeente bouwen."

Men kan zich wel voorstellen, dat zulk een reformatorische ijver den vromen aartsbisschop veel vijandschap en onaangenaamheden bezorgde, zoodat hij klagend uitriep: „Wie mij ziet, lacht mij uit en wijst mij met den vinger na. Toen ik gedwongen den last van het herdersambt aanvaardde, en naar Italië kwam, vond ik in strijd met de ware leer alle kerken vol met het slijk der offerande. Daar ik nu alleen begon neer te halen, wat door een ieder werd vereerd, werd

ik door ieder belasterd en, als de Heere mijn Helper niet geweest was, hadden zij mij levend verslonden. Maar de Vader der erbarming en des troostes heeft mij in mijnen nood gesterkt, en door Hem zal ik staande blijven in alle verzoekingen, aangedaan hebbende het borstwapen der gerechtigheid en beschermd door den helm der zaligheid."

Werd eenerzijds ook haat en vervolging zijn deel, aan den anderen kant moet het woord en het voorbeeld van een zoo veelbeteekenend kerkvorst juist in zijn eigen gemeente — en daartoe behoorden ook de dalen der Waldenzen — er wel heel veel toe hebben bijgedragen, al diegenen, die tegen de bestaande misbruiken streden, te sterken, vooral daar hij het er niet bij liet, maar in zijn preeken het volk met ijver den Bijbel verklaarde.

Dit was niet tevergeefsch. Latere Romeinsche kroniekschrijvers klagen er over, dat zijn dwalingen in zijn leerlingen voortleefden. Dergelijke klachten over dwaalleeren in het westelijk deel van Boven-Italië komen in elke eeuw terug. In 1028 wordt zelfs een geheele gemeente, Monforte bij Asti, wegens ketterij aangeklaagd.

Wij zullen niet missen, als wij in deze zoogenaamde „dwaalleeraren en ketters" de stamvaders en voorloopers van de Waldenzen zien. Zekere berichten uit de vroegste tijden hebben wij helaas niet. Doch er bestaat een merkwaardig geschrift, een soort van geloofsbelijdenis, dat onder den titel van „Nobla Leyczon" (de edele onderwijzing) tot ons is gekomen. Hoewel het ook in zijn huidigen opzet van lateren tijd is, kunnen wij toch wel vermoeden, dat het in den grond der zaak de leer weergeeft, die sedert ouden tijd in de „dalen" inheemsch was. Dit oude handschrift wordt nu in de universiteit van Cambridge bewaard, waarheen zij onder Cromwell gekomen is. Eenige der belangrijkste gedeelten volgen hier in Hollandsche vertaling:

O broeders, hoort naar een edele leer!
Wij moeten waken en volharden in het gebed,
Want wij zien, dat het einde der tijden nadert.
Reeds zijn er duizend en een honderd jaren verloopen,

Sinds er geschreven staat, dat het de laatste dagen zijn. —
Maar daar niemand het einde weten kan,
Moeten wij des te meer bevreesd zijn. Het is verborgen,
Of heden of morgen de dood ons roept.
Doch als Christus komen zal op den dag des oordeels,
Zal een ieder zijn loon ontvangen,
Zoowel degene, die kwaad, als hij, die goed heeft gedaan.
Als wij Christus willen liefhebben en Zijne leer leeren kennen,
Moeten wij waken en de heilige Schrift onderzoeken.
Als wij die lezen, zullen wij vinden,
Dat Christus slechts werd vervolgd, omdat Hij goeds gedaan had.
Nu zijn er ook nog velen,
Die Christus' weg willen wijzen,
Maar daarom zoo vervolgd worden, zoo dat zij weinig kunnen doen.
De verkeerde Christenen zijn zoo door dwaling verblind,
En wel juist de leeraren zelf,
Dat zij degenen, die beter zijn dan zij, zelf mishandelen en dooden;
Daarentegen de slechten in vrede laten leven.
Hieraan kan men zien, dat zij geen goede herders zijn:
Zij houden van de schapen terwille van hun wol.
Is er iemand, die God vreest en Jezus Christus liefheeft,
Niet lastert, niet zweert, niet liegt,
Niet echtbreekt, niet doodslaat, niet steelt,
Zich niet op zijne vijanden wreekt, —
Dan zeggen zij: dat is een Waldenzer, en hij verdient den dood.
Maar wie vervolgd wordt om zijn godvreezendheid, die kan getroost zijn,
Want na zijnen uitgang uit de wereld
Zal de hemel zich voor hem openen
En zal hij daar groote eer, in plaats van schande, genieten. —
Ik waag het te zeggen, en men zal vinden, dat het waar is:
Alle pausen, vanaf Sylvester*) tot nu toe,
Alle kardinalen, bisschoppen en abten te zamen
Hebben de macht niet, iemand vrij te spreken
En hem zijn doodzonden te vergeven.
God alleen vergeeft de zonden, anders niemand!
Daartegenover is het de plicht der leeraren,
Te bidden en het volk te onderwijzen;
Het veel te spijzigen met Gods woord,
De zondaren met goede tucht te bestraffen
En door ernstige voorstellingen tot boete te vermanen,
Opdat zij den Heere Jezus navolgen, Zijn wil doen
En Zijn geboden getrouw bewaren.

---

*) Met paus Sylvester, die in de 4de eeuw bisschop van Rome was, is volgens de beschouwing der Waldenzen het verderf der kerk begonnen.

2. Petrus Waldus en de „Armen van Lyon".



Het einde der twaalfde eeuw bracht voor de Fransche stad Lyon aan de Rhône, de rijkste en machtigste stad van Zuid-Frankrijk, een geweldige religieuze beweging. Zij ging uit van den welgestelden koopman Petrus Waldus. Dit was een koopman, zooals die in het Evangelie, die uitging, om parelen te zoeken; dewelke hebbende een parel van groote waarde gevonden, ging henen en verkocht al wat hij had, en kocht dezelve. Petrus Waldus had nooit zijn hart gezet op de goederen dezer wereld, waarmee God hem rijkelijk had bedeeld, maar had de geestelijke schatten gezocht, die mot noch roest verslinden. Daarom nam God hem nog, zooals Luther, in een bijzondere school. Hij bevond zich juist in een groot gezelschap van vrienden en bekenden, toen een hunner, als door den bliksem getroffen, neerviel en dadelijk dood was. Bewogen tot in het diepst van zijn hart vroeg Waldus zich af: „Waar zoudt gij nu zijn, wanneer het u in plaats van den vriend getroffen had?" De gedachte aan dood, oordeel en eeuwigheid wilde hem niet meer loslaten. Hij begon met verdubbelden ijver het heil zijner ziel te zoeken. En God, die den oprechten doet slagen, bracht ook deze zoekende ziel tot het rechte doel.

Door het lezen van stichtelijke boeken en van geschriften der kerkvaders kwam hij tot het inzicht, dat in dien tijd een zeldzaamheid was, dat de Heilige Schrift de eigenlijke bron was van alle Christelijk geloof, en nu rustte hij niet, voordat hij tot deze bron was doorgedrongen.

Dat was in dien tijd heel wat moeilijker dan nu, waar ieder het Woord van God voor weinig geld koopen kan. De Heilige Schrift was er toen alleen in Latijnsche vertaling, en Waldus kende geen Latijn. Maar hij wist zich te redden. Want waar een wil is, daar is ook een weg, zegt een spreekwoord. Hij kende twee vrome priesters. Hunne namen zijn

ons bekend. Stephanus de Ansa was de een, en de ander heette Bernard Ydros. Deze kenden goed Latijn, en waren ook beter dan hunne collega's thuis in de Heilige Schrift. — Samen zetten zij zich aan den arbeid, het dierbare Evangelie voor den koopman Petrus Waldus in hunne taal over te zetten. Stephanus, die geleerder was, dicteerde, Bernard, goed in 't schrijven geoefend, schreef het op. Zoo vertaalden zij getrouw een Evangelie, het eene boek des Bijbels na het andere.

Hoe blijde was Waldus, nu de heerlijke woorden van Jezus, Zijne gelijkenissen, Zijne wonderen, voor het eerst onbelemmerd te kunnen lezen en betrachten. Wij kunnen ons van de groote vreugde van den man nauwelijks een voorstelling maken, daar wij het van onze jeugd af aan zoo goed hebben gehad.

Van het vele geld, dat hij den priesters voor hun groot werk betalen moest, had hij geen oogenblik spijt. Integendeel! Nu, nadat hij de parel van groote waarde gevonden had, haar glans en waarde zoo goed begreep, wilde hij den schat niet slechts voor zichzelf behouden, maar brandde hij van verlangen, hiervan ook aan anderen mede te deelen. Daarom besteedde hij een aanzienlijk deel van zijn groot vermogen, om Gods woord, dat hem zoo gelukkig had gemaakt, onder zijn volk te verbreiden. Voor de uitvinding der boekdrukkunst waren de boeken natuurlijk zeer duur, daar alles moest worden geschreven, en het getal dergenen, die dit verstonden, niet groot was. Zoo kostte in dien tijd een Bijbel wel eenige honderden franken, en was een lijvige, onhandige foliant. Daarom liet Waldus wel een groot aantal Evangeliën en afzonderlijke Bijbelboeken overschrijven, maar trachtte Gods Woord tegelijkertijd door mondelijke verkondiging te verbreiden. Hij noodde zijne vrienden en bekenden in zijn huis, las hun Gods Woord voor en legde het uit, zoo goed en zoo kwaad, als ijverige studie en gebed om den Geest van Boven het hem geleerd hadden. Deze Bijbellezingen, zooals men het tegenwoordig noemen zou, trokken steeds meer menschen.

Het eene vertrek na het andere moest er bij gebruikt worden, en toen eindelijk de ruimte in huis te klein werd, schoolden de menschen zelfs buiten op straat te zamen, om het Woord van God, dat de kerk hun niet bracht, te hooren. Het liefdevuur, dat de prediking van Waldus in vele harten aangewakkerd had, greep verder om zich heen. Eenige geloofsgenooten verbonden zich met hem, om ook in de omliggende dorpen en steden het Evangelie te brengen.

Als rondtrekkende predikers vonden zij overal vriendelijke, ja zelf geestdriftige ontvangst. De boodschap uit hunnen mond werd door het getuigenis huns levens krachtig ondersteund. Terwijl de Roomsche geestelijkheid in rijkdom en overvloed zwelgde, volgde Waldus met zijn aanhangers het voorbeeld van den „armen Jezus" zoo getrouw na, dat zij hunne have en goed den armen schonken, om zelf als arme lieden door het land te trekken, en in alle opzichten streng naar Jezus' woord te leven.

Hoe grooter de toeloop van het volk tot hunne predikaties werd, des te heftiger ontbrandde de vijandschap der geestelijken tegen hen.

Eerst had men hen als zeldzame dwepers uitgelachen en veracht, maar nu verbood de aartsbisschop van Lyon met scherpe woorden hunne werkzaamheid. Want het prediken en uitleggen der Schrift was leeken niet toegestaan, maar alleen den priesters.

Waldus was tot nu toe een getrouw zoon zijner kerk geweest, die slechts daarop bedacht was, hare fouten door zijn bescheiden werk, zoo goed hij kon, te verbeteren. Dit aartsbisschoppelijk verbod kon hij echter niet gehoorzamen, want hij had in zijn Bijbel gelezen, dat Christus beveelt: „Gaat henen, in de geheele wereld, predikt het Evangelie allen creaturen." Daar de priesters dit gebod van Christus niet meer opvolgden, achtte hij zich daartoe gerechtigd, ja van God geroepen, dit bevel des Heeren uit te voeren. Toch beproefde hij alles, om een openlijke breuk met de kerk te vermijden. Daarom zond hij eenige zijner getrouwste aanhangers naar Rome en beriep zich op de pauselijke be-

slissing. Maar met den paus verging het hem evenzoo als Luther enkele eeuwen daarna.

In Rome werd juist een kerkvergadering of Concilie gehouden, waar de vraag werd behandeld. Waldus' vrienden legden hunne Bijbelvertaling voor, en gaven op alle spitsvondige vragen naar hunne leer zoo helder en voortreffelijk antwoord, wisten ook de tegenwerpingen, die men hun maakte, met Bijbelteksten zoo goed te weerleggen, dat zij hunnen voornaamsten tegenstander, een dominikaner monnik, Walter Alapes genaamd, erg in het nauw dreven. Hij ergerde er zich over, dat hij hen niet kon tegenspreken. Intusschen moest hij hunnen apostolischen levenswandel erkennen en bewonderen: „Zij hebben geen vaste woonplaats, maar trekken twee en twee rond, barrevoets in wollen kleederen, en terwijl zij niets bezitten, maar gelijk de apostelen alles onder elkaar gemeen hebben, volgen zij naakt den naakten Christus." Doch tegelijkertijd voelt hij het overwicht hunner prediking, en waarschuwt het Concilie nadrukkelijk, hen niet te erkennen, noch hun het gevraagde verlof tot prediken te verstrekken. „Zij beginnen nu op de eenvoudigste manier, omdat zij nog geen vasten grond hebben, maar wanneer wij hun die laten vinden, zullen wij spoedig zelf door hen uit de kerk worden gedreven." — Deze waarschuwing maakte helaas zulk een indruk op de meeste bisschoppen, dat men den boden het gevraagde verlof niet schonk en hun beval, zich aan het verbod van den aartsbisschop te onderwerpen.

Hiermede was echter voor Waldus en de zijnen het oogenblik gekomen, waarvan het gold: „Men moet God meer gehoorzamen dan den menschen." Zij konden en wilden het niet laten, te getuigen van datgene, wat de troost huns harten en de vreugde van hunne ziel geworden was. — Toen de aartsbisschop hen met geweld uit Lyon verdreef, trokken zij door het geheele land, en ging het weder, als in den tijd der apostelen: „Degenen nu, die verstrooid waren door de verdrukking, die over Stefanus geschied was, gingen het land door, sprekende het Woord; en de hand des Heeren was met hen, en een groot aantal geloofde en bekeerde zich

tot den Heere." Spoedig echter was geheel Zuid-Frankrijk, vooral de gewesten Provence en Dauphiné, van den nieuwen klank des heerlijken Evangelies vervuld. Hoe meer veracht en gesmaad de oude kerk was geworden, des te gewilliger opende het volk oor en hart voor de nieuwe leer, die het als het ware Evangelie van Christus erkende en aannam, ondanks alle tegenstanders.



Waldenzische kooplieden.

Natuurlijk was het hoofd der beweging, Petrus Waldus, het meest aan de vervolging blootgesteld. Daardoor handelde hij volgens den raad zijns Meesters: „Wanneer zij u dan in deze stad vervolgen, vliedt in de andere."

Van hier af zijn de berichten omtrent hem zeer onzeker. Hij schijnt over de Alpen naar Boven-Italië getrokken te zijn, en zich van daar naar Duitschland en ten slotte naar Bohemen te hebben begeven. In elk geval vinden wij de sporen van

de werking der Waldenzen in vele plaatsen aan den Rijn, alsook in Bohemen en Moravië, waar zij later zoo talrijk werden, dat zij zich aansloten bij de Moravische Broederkerk.

Ja, de hand des Heeren was met deze arme, nietige schaar van trouwe discipelen. De „Armen van Lyon", zooals zij toen meest werden genoemd, hebben velen rijk gemaakt. Daar zij gezonden waren als de schapen midden onder de wolven, zoo trachtten zij bij alle duiveneenvoud toch listig te zijn als de slangen.

Een oud kroniekschrijver, Rainerius Sacchoni, geeft ons een goed beeld van de wijze waarop zij werkten: Veel reisden zij als rondtrekkende handelaars door de landen en vonden met hunne koopwaren toegang bij rijk en arm. Als zij een huis binnentraden, vroegen zij bescheiden: „Wilt U een ring, een halsdoek, een borduurwerk van mij koopen?" Onder het handelen trachtte de marskramer de gemoedsaard van zijne klanten uit te vorschen, en als hem ten slotte werd gevraagd, of hij nog meer te koop had, antwoordde hij: „Ja, ik heb nog veel grootere kostbaarheden dan deze, die u gezien hebt, en ik ben bereid, ze u mede te deelen, als u mij niet bij de priesters wilt verraden." Deze belofte werd meestentijds gaarne gegeven, want de geestelijkheid had zich in die dagen door heerschzucht en onzedelijke levenswijze gehaat gemaakt. — „Wij hebben een juweel," sprak de Waldenzer verder, „dat zoo helder schittert, dat men in zijn licht God kan zien. Er straalt zulk een vuur uit, dat het het hart in liefde tot God doet ontbranden. Het onschatbare kleinood, dat ik bedoel, is het Woord, waardoor God Zijnen Wil openbaart." Dan haalde de marskramer uit een verborgen zak of lade van zijn koffer een Evangelie te voorschijn en begon daaruit te lezen: de bergrede, de gelijkenis van den zaaier, van den barmhartigen Samaritaan en dergelijken. De menschen waren oog en oor, want dit was voor hen zoo nieuw, zoo onbekend, en toch zoo bovenmate kostelijk. Spoedig werd de vreemde koopman hun een lieve gast. Zij vroegen hem te blijven, om nog meer te hooren, en rijk te worden van zijn verborgen schatten.

Op deze manier hebben de Waldenzen Gods Woord steeds verder uitgebreid. Men zeide: een Waldenzer kan van Milaan tot Keulen trekken en elken nacht bij een geloofsgenoot slapen; zoo talrijk moeten zij in het geheele Rijndal vertegenwoordigd zijn geweest. O dat toch dit gezegende zaad in vrede had kunnen groeien en bloeien!

Maar het heeft niet zoo mogen zijn! Vreeselijke stormen, bliksem, donder en hagelbuien zijn over hetzelve heengegaan en hebben het haast te pletter geslagen.



3. De eerste Vervolgingsstormen.



Omstreeks het jaar 1200 was het getal der „Armen van Lyon" in Zuid-Frankrijk in dier mate toegenomen, dat de Roomsche kerk vreezen moest, hare heerschappij over het volk geheel te zullen verliezen. In dien tijd regeerde in Rome een der machtigste en energiekste pausen, die ooit hebben geleefd, Paus Innocentius III. Zijn macht en zijn invloed over geheel Europa was zoo groot, dat hij het aandurfde, koningen en vorsten aan te stellen of af te zetten, naarmate hij hen goed of kwaad gezind was.

Hij was verstandig genoeg, te erkennen, dat zijn voorgangers een groote fout hadden begaan, toen zij met de Waldenzen, die zoo vol geestdrift waren, openlijk braken, in plaats van hunne kracht en offervaardigheid op de een of andere manier voor den dienst der kerk te winnen. Hij trachtte de fout weer te herstellen, terwijl hij hen door vrome, zachtmoedige afgezanten liet uitnoodigen, een kerkelijk geordende gemeente te vormen en als een soort bedel- en predikorde, die natuurlijk onder opperste leiding des pausen had moeten staan, hunnen arbeid voort te zetten.

Dit aanbod was zeer aanlokkelijk. Als met een tooverslag zouden de „Armen van Lyon" van alle verdrukking bevrijd zijn geweest, en in den gunst des machtigen pausen en der bisschoppen gekomen zijn. Slechts weinigen lieten zich door zulk een slangenlist verleiden; maar de allermeesten begrepen de gevaarlijke verzoeking, dat zij terwille van wereldsche voordeelen het beste, wat zij hadden, de volle waarheid des Evangelies en hunne vrijheid als getuigen daarvan, prijs moesten geven. Naar Gods raad hadden de tot nu toe geleden vervolgingen daartoe moeten dienen, hun de oogen te openen voor het diepingeworteld verderf van het Roomsche Christendom. Daarom zeiden zij met hunnen Heer en Meester tot den verzoeker: „Ga weg van mij, satan; want daar is geschreven: Gij zult den Heere uwen God aanbidden, en Hem alleen dienen."

Toen de trotsche paus bemerkte, dat hij met zijn list en slimheid aan den waarheidszin der eenvoudige Christenen te schande geworden was, ontbrandde zijn toorn, en besloot hij, de booze ketters met vuur en zwaard te verdelgen.

Daarbij kwam hem te stade, dat in Zuid-Frankrijk, naast de „Armen van Lyon", die vasthielden aan hun kinderlijk geloof in den Bijbel, een andere richting verbreid was, die allerlei dwalingen met de waarheid des Evangelies vermengd had. Volgens de berichten van hunne tegenstanders, die zeker niet geheel betrouwbaar zijn, schijnen zij te hebben geleerd, dat er behalve den goeden God, den Vader van onzen Heere Jezus Christus, nog een booze godheid bestaat. Het huwelijk en de heilige sacramenten achtten zij gering, onthielden zich van vleescheten en nog meer. Naar de stad Albi in Zuid-Frankrijk, waar hun hoofdzetel was, kregen zij den naam Albigenzen.

Van toen af hebben de Roomsche geschiedschrijvers de Albigenzen en de Waldenzen opzettelijk met elkander verwisseld of gelijkgesteld, om ze allen te zamen aan denzelfden haat en dezelfde vervolging te kunnen prijsgeven. Eerst trachtte de paus de vorsten des lands, en vooral den rijken, machtigen graaf Raymond van Toulouse tot vervolging

hunner kettersche onderdanen te bewegen. — Deze echter weerstond dapper dezen eisch, want hij wilde zijn beste en trouwste onderdanen niet met eigen hand te gronde richten. Toen des pausen afgezant steeds indringender en brutaler werd, wees hij hem ten slotte de deur. Daar had hij het recht toe. Helaas liet een van 's graven ridders zich meeslepen, om de geschonden eer zijns vorsten te wreken, den gezant na te reizen en te dooden. — Deze daad was voor paus Innocentius een welkome aanleiding, een kruistocht te organiseeren van geheel Frankrijk tegen de ketters en priestermoordenaars.

De kruistochten, deze grootste ondernemingen der middeleeuwen, hadden oorspronkelijk slechts ten doel het Heilige Land (Palestina) te ontrukken aan de handen der ongeloovigen, de Turken. Deze gedachte had toentertijd het geheele westelijk Christendom met heilige geestdrift vervuld, en duizenden en nogmaals duizenden aanleiding gegeven, huis en haard te verlaten, om in gevaarlijke en moeilijke krijgstochten over land en zee, in vele bloedige gevechten voor de eer van hunnen Heer en Heiland, zooals zij meenden, hun leven te wagen. — De enorme inspanning van de westersche Christenen gedurende meer dan een eeuw waren, goed beschouwd, tevergeefs geweest. Zij hadden het Heilige Land wel gewonnen, maar ook weder verloren; geweldige offers aan geld, goed en menschenlevens waren geheel voor niets gebracht. Maar toch was de geestdrift niet verdwenen. Een kruistocht scheen den meesten nog steeds toe als het heiligste en beste werk, wat een Christen doen kon, en waardoor hij zeker zalig zou worden.

Nu deed de machtige paus Innocentius weder een oproep voor een kruistocht tegen de ongeloovigen, maar niet tegen de ongeloovige Turken in het verre Morgenland, doch tegen de ongeloovige ketters in Frankrijk! Hij beloofde volledige kwijtschelding van alle zonden, en bovendien roem en rijken buit voor ieder, die aan dit Gode welgevallig werk deelnam. Wat wonder, dat na zulk een oproeping, die de afgezanten des pausen, priesters en monniken, door het gansche land

brachten, zich in korten tijd geweldige scharen aanmeldden — het moeten wel bij de 500000 man geweest zijn — de een vol brandende geestdrift, om tegen de ketters en ongeloovigen te velde te trekken, de ander — en dit zal wel het grootste deel zijn geweest — gelokt door het uitzicht op den buit. Want geheel Zuid-Frankrijk geleek toen op een paradijs, vol olijfboomen en wijngaarden, met rijke dorpen en bloeiende steden.

De paus stelde den abt Arnold van Citeaux tot aanvoerder der kruisvaarders aan. Met welken geest deze man bezield was, kan men duidelijk zien uit de woorden, die hij sprak bij de inneming van de dichtbevolkte stad Bezières. Toen eenige soldaten hem vroegen, hoe zij doen moesten, om bij de ophanden zijnde bestorming de geloovigen (d. w. z. de goede katholieken) van de ongeloovigen, de ketters, te onderscheiden, gaf de gezant des pausen het vreeselijke antwoord: „Slaat ze allen dood! De Heere kent de zijnen!" Dit schrikkelijke bevel werd maar al te woordelijk uitgevoerd. De poorten werden verbroken, de muren beklommen, een ontzettende slachting begon. Geen leeftijd, geen geslacht werd ontzien. Velen waren in de ruime kerk gevlucht en smeekten om erbarming. Tevergeefs! In de gewijde zuilengangen woedde het zwaard met gelijke wreedheid tegen de mannen als tegen de vrouwen en kinderen. In deze kerk alleen moeten 7600 menschen vermoord zijn. Op dezelfde manier werd de eene burcht, de eene stad na de andere bestormd, veroverd, geplunderd en in brand gestoken, totdat het eens zoo bloeiende land grootendeels in een woestenij was veranderd.

Om de verborgen ketters op te sporen, stelde de paus het vreeselijke Inquisitierecht in, benoemde de dominikanen als inquisiteurs en voorzag hen met zulk een volmacht, dat zij vorsten en ridders, ja zelf hooge geestelijken, en ieder, die van ketterij verdacht werd, voor het gerecht konden brengen. Zij kweten zich met zulk een bloedgierigen ijver en speurzin van hunne taak, dat het volk hen „Domini canes", d. w. z. „speurhonden Gods", noemde.

Wie aan het zwaard ontkomen was, viel nu den kerker

of den vuurdood ten offer, in geval het den vervolgden niet gelukte, zich te redden in de verborgen rotsspleten en dalen der Pyreneeën of der Alpen. Zoo kwam het, dat de onherbergzame en tot nu toe weinig bewoonde dalen der westelijke Alpen een sterke toeneming van bevolking aanwezen, terwijl het vruchtbare zuiden van Frankrijk bijkans vereenzaamde. Vanaf dezen tijd komen er meer berichten over de Waldenzen. Wij ontmoeten gemeenten; wij hooren van hunne geestelijken, die zij Barben noemden (denkelijk afgeleid van barba = baard) of ook wel oom, als uitdrukking van kinderlijke hoogachting, die men hen toedroeg. Deze Barben bezaten slechts geringe wereldsche geleerdheid — in de bergdalen ontbrak het hun dan ook aan gelegenheid, die te verwerven. Maar het waren schriftgeleerden. De meeste boeken van het Nieuwe Testament kenden zij uit het hoofd en wisten zij zoo stichtelijk uit te leggen, zoo treffend aan te passen, dat de gemeenten aan hunne lippen hingen en geen andere predikers hooren wilden. Een beroemd Roomsch kanselredenaar trachtte tevergeefsch door de macht zijner welsprekendheid de eenvoudige dalbewoners weder voor Rome te winnen en door zijn geleerdheid de ongekunstelde Barben in de war te brengen. Doch na vele jaren van ingespannen arbeid moest hij wegtrekken, zonder iets te hebben bereikt. De Barben hadden geen vaste woonplaats, zooals tegenwoordig de geestelijken, maar zij waren zooals Petrus Waldus en zijne genooten, rondtrekkende predikers, die van plaats tot plaats gingen, en dikwijls verre reizen ondernamen, om het Evangelie ook naar streken te brengen, waar het nog onbekend was. Met apostolischen eenvoud en bescheidenheid gingen zij hunnen weg, levende van hetgeen de geloovigen hen gaven.

Maar het waren niet slechts de Barben, die het volk in Gods Woord onderrichtten. Hooger nog is de ijver te waardeeren, die de arme bergbewoners zelf toonden, doordat zij zichzelven en hunne kinderen steeds meer vertrouwd maakten met het woord der waarheid. Zelfs Roomsche schrijvers spreken vol bewondering over de vlijt, waarmee de arbeider

bij zijn werk, de moeder thuis met hare kinderen, de boer met zijn knechten en meiden oefende en leerde. Was er iemand, die zich verontschuldigde met een slecht geheugen, ontving hij ten antwoord: „Leer dagelijks slechts enkele woorden, zoo zult gij in een jaar een geheelen schat hebben verzameld." Naast Bijbelwoorden werden de jeugd goede spreekwoorden ingeprent: „Naakt en arm komen wij in de wereld, naakt en arm zullen wij haar weder verlaten. Het begin en einde des levens is bij rijken en armen, bij heeren en knechten gelijk." — „De ondankbaarheid is een wind, die de bronnen der goddelijke genade doet uitdrogen." — „Een goede handeling is een goed gebed." — „De mond, die liegt, doodt de ziel." — Dergelijke kernspreuken prentten zich gemakkelijk in het geheugen en plantten zich voort van mond tot mond, van geslacht tot geslacht.

De dalbewoners hielden zich aan strenge tucht en zeden. Het bezoeken van muziekuitvoeringen en luidruchtige vermakelijkheden gold voor hen als groote zonde, de herbergen als werkplaatsen des duivels. „God doet Zijne wonderen," zeiden zij, „doordat Hij de lammen geneest, de dooven het gehoor en de blinden het gezicht geeft. De duivel doet in de herberg juist het tegenovergestelde. Want als een drinker uit de herberg komt, heeft hij niet slechts zijn vasten gang verloren, maar ook zijn gehoor, spraak, gezicht, verstand en geheugen." Hunne oneenigheden brachten zij niet voor het gerecht, maar werden door de scheidsrechterlijke uitspraak van een der oudsten bijgelegd. Deze verheugden zich door hunne wijze, rechtvaardige beslissingen in zulk een aanzien, dat zelfs de aanhangers der Roomsche kerk niet zelden met hunne twisten bij hen kwamen. De reeds genoemde ketterrechter Reinerius Sacchoni zeide van de Waldenzen: „De sekte der Waldenzen is geheel anders dan andere sekten, die bij degenen, die van hunne schandelijke leer hooren, afschuw verwekken. Deze sekte misleidt veeleer door een zekeren schijn van vroomheid. Zij leiden een rechtschapen levenswandel, en zij gelooven met betrekking tot God alles, wat men gelooven moet, alle artikelen van het apostolisch

geloof. Alleen lasteren zij de Roomsche kerk en geestelijkheid. — In hunne zeden zijn zij ordelijk en bescheiden, dragen geen kostbaarheden, ja, de meesten van hen zien er heel armoedig uit. Hunne vrouwen onderscheiden zich door zedigheid, mijden kwaadsprekerij, lichtzinnige praatjes en vloeken. Velen kennen het geheele Nieuwe Testament en een groot gedeelte van het Oude van buiten en willen niet hebben, dat men hen iets anders leert. Want zij zeggen, dat alles, wat de predikers zeggen, zonder het door den Bijbel te bewijzen, leugen is."

Men zou verwachten, dat de verschillende graven en adellijke heeren, wien de dalen der Waldenzen toebehoorden, zulke trouwe, vlijtige onderdanen waardeerden en tegen hunne tegenstanders zouden beschermen. Bij sommigen was dit ook het geval. Dezen zullen het wel niet ongaarne hebben gezien, dat het eene hoopje verstrooiden en vervolgden na het andere uit Zuid-Frankrijk vluchtte naar hun wilde Alpendalen, den dorren bodem ontgon en in de dalen dorpen aanlegde, die nu gedeeltelijk tot keurige kleine steden zijn aangegroeid, zooals Pomaretto en andere. Op de hooge bergweiden legden zij zich op veeteelt toe, en vermeerderden zoowel door het een als door het ander den welvaart van het land.

Wel zijn er in de 13de en 14de eeuw inquisiteurs ook in deze, aan de wereld ontrukte dalen doorgedrongen; maar daaromtrent zijn slechts weinig berichten. Meer weten wij van den overval, die eene schare van fanatieke Roomschen onder leiding van den inquisiteur Borelli ongeveer in het jaar 1400 deed in het vreedzame dal van Pragelas. Dit is eene Alpenhoogvlakte aan den voet van den geweldigen Albergian, ongeveer 3000 meter hoog, zoo woest en afgelegen, dat hare bewoners tot op dezen dag hunne reizen te voet of per muildier doen. Daardoor zijn de vrouwen, ja zelfs ook de kinderen, even bedreven in de rijkunst als de mannen. Hoe onbegaanbaar moet het daar voor 500 jaren wel zijn geweest en hoe groot was toen wel de vervolgingswoede van den inquisiteur, dien de hemelhooge bergen noch de meters dikke sneeuw niet weerhielden.

Want het was juist op den avond voor Kerstmis, het feest des vredes, dat de bende van brandstichters en moordenaars op de niets vermoedende dalbewoners aanviel, die door deze plotselinge bestorming geen tegenstand konden bieden. Het eenige reddingsmiddel was snel in de bergen te vluchten. De moeders namen hunne zuigelingen op den arm, de vaders droegen eenig mondvoorraad op den rug, gaven den ouderen kinderen de hand en voort ging het naar de met sneeuw en ijs bedekte bergen. Velen werden door hunne vervolgers achterhaald en gedood, anderen verdwaalden en kwamen in de sneeuw om; daaronder waren 80 kinderen! De meesten redden zich op eenen hoogen, ontoegankelijken berg, 3000 meter hoog, die sinds deze dagen den naam van Albergian (d. w. z. toevluchtsoord) draagt.*)

Gelukkig volgden lange jaren van betrekkelijke rust op dit plotseling losgebroken onweder. Zij weerstonden een leger van kruisvaarders, dat (1488) door Paus Innocentius VIII op hen afgezonden werd, met zulk een dapperheid, dat de aanvallers zonder winst en roem moesten aftrekken.

De toenmalige aartsbisschop van Turijn, Claudius Seyssel, was een mild en verstandig man, die de afvalligen liever door terechtwijzing dan door geweld in den schoot der kerk terug wilde brengen. Hij bestudeerde hunne instellingen, gewoonten en leer nauwkeurig en geeft dit getuigenis van hen: „Zij houden zich beter aan de kerkelijke wetten en verordeningen dan velen onzer, behalve in de stukken, die zij tegen ons geloof verkondigen. Overigens leiden zij een beteren levenswandel dan allen, die zich Christenen noemen. Zij zweren slechts dan, als zij er toe worden gedwongen, houden trouw hun woord en leven in de grootste armoede."

Een beter getuigschrift over zoogenaamde ketters kan men van een Roomschen kerkvorst van die dagen waarlijk niet verwachten.

*) Anderen verklaren den naam: „Alp Ben Gian = schoone reuzenalp."

4. Waldenzengemeenten aan den Rijn.



De „Armen van Lyon" bleven niet slechts in hun vaderland. Zij volgden Gods bevel, om in de geheele wereld te gaan en het Evangelie aan alle schepselen te verkondigen. Door de vervolgingen werden zij juist in die streken gedreven, waar men hen minder zocht. Vluchtten sommige in de bergketen der westelijke Alpen, anderen trokken naar het Noorden, naar Lotharingen en Metz. Van hier uit zijn zij naar Trier en Keulen gekomen, en door hunnen vromen levenswandel en bescheiden uitlegging van den Bijbel kregen zij hier vele vrienden. Proost Everwijn van Steinfeld schrijft in het jaar 1140 aan den abt Bernard van Clairveaux: „In den laatsten tijd zijn er bij ons in de nabijheid van Keulen zekere ketters gezien, waarvan er eenigen gaarne tot de kerk terug keerden. Doch een hunner bisschoppen, die in een vergadering sprak, waar de aartsbisschop en ook vele adellijken tegenwoordig waren, verdedigde openlijk zijn ketterij met Christus' woorden. Zooals zij alleen staan in de verachting van alles, wat groot is in de wereld, zoo streven zij er naar, in het navolgen van Christus en Zijne apostelen alleen te staan, en dus de eenige ware kerk van Christus op aarde te zijn. Terwijl zij zich toeleggen op een vlekkeloozen wandel, en zich beroepen op hunnen ijver, hunne matigheid en den eenvoud van hunnen godsdienst, vergelijken zij hunnen toestand bij dien der oude martelaren, die van de eene stad naar de andere vluchtten, als lammeren onder de wolven. Zij berispen de geestelijken, dat zij de wereld dienen, en zeggen, dat zij valsche apostelen zijn, die Gods woord bederven en geheel en al vervreemd zijn van hun ambt. Zij beschouwen het vagevuur als een legende, de aanbidding der heiligen verwerpen zij als godslastering en zij weigeren den paus te gehoorzamen. In één woord, alles, wat in de kerk betracht wordt, dat

niet door Christus zelf of door Zijne apostelen is ingesteld, beschouwen zij als ongeloof."

Men moet zich werkelijk verwonderen, dat een oprecht vroom man, als Everwijn schijnt te zijn geweest, zulke menschen als ketters aanduidt. Minder verwondert het ons, dat het den priesters gelukte, in Keulen, het Duitsche Rome, zulk een haat van het volk tegen deze ketters te doen ontbranden, dat zij ze grepen en met moordgeschreeuw in het vuur wierpen.

In Straatsburg, toen de bloeiendste en rijkste stad van alle steden aan den Boven-Rijn, en dat ook uitmuntte in vromen godsdienstzin der burgers, ontdekten de zoekende dominikaner monniken in het begin der 13de eeuw een gemeente, die in leer en leven geheel op de Italiaansche Waldenzen geleek, hoewel zij, om aan vervolging te ontkomen, zich niet met dezen naam noemde. Het volk gaf hun den zeldzamen naam van „Brood door God", omdat zij den armen en bedelaars wel veel aalmoezen gaven, maar nooit met de gebruikelijke toevoeging „terwille van St. Pieter", of „terwille van de Heilige Maagd", doch steeds „om Gods Wil" of „door God". Hierdoor verraadden zij, dat zij de „heiligen" niet vereerden. Ongeveer 500 zielen moeten zich bij deze gemeente hebben aangesloten, waaronder menig rijk en voornaam burger. Daarom waagde de bisschop van Straatsburg het niet spoedig, met geweld tegen hen op te treden, maar trachtte door godsdienstige gesprekken hen van hunne ketterij terug te brengen. Maar steeds sloegen de Waldenzen, die goed thuis waren in de Schrift, hunne tegenstanders uit het veld. Toen liet de bisschop bekend maken, dat hij voortaan de grootste gestrengheid in acht zou nemen, en een ieder, die niet de ketterij wilde afzweren, zonder erbarming over zou geven aan den vuurdood. Door dit dreigement begon menigeen te wankelen, en smeekte om genade, leverde zijne geschriften, Bijbelvertalingen en gebedenboeken uit en bekende, dat de gemeente drie hoofden had. De eerste en voornaamste woonde in Milaan, een tweede, Birkhardus genaamd, in Bohemen, en de derde was de priester Johannes in Straatsburg.

Deze werd terstond in pijnlijk verhoor genomen. Toen de rechters echter niet tegen hem opgewassen bleven, daar hij zich voortdurend op de Schrift beriep, eischten zij, dat hij de waarheid door een zoogenaamd Godsoordeel (de proef met gloeiend ijzer) zou bewijzen. Bescheiden en zeker antwoordde Johannes: „Er staat geschreven: Gij zult den Heere, uwen God, niet verzoeken. Daartoe heeft Hij ons Zijn Woord gegeven, dat wij zouden onderscheiden, wat goed en wat kwaad is." Toen hoonden de vijanden: „Ziet, hij wil zijn vingers niet branden!" — „Ik heb Gods Woord," zeide Christus' getuige, „en daarvoor wil ik niet slechts mijn vingers, maar het gansche lichaam laten verbranden."

En zoo geschiedde. Hij zelf en ongeveer 80 van zijn geloofsgenooten werden tot den brandstapel veroordeeld. Doch eerst werd hun de oorzaak van hunnen dood (17 stellingen uit hunne leer, die heel erg kettersch leken) voorgehouden. Die van het meeste gewicht waren, zullen wij hier vermelden. Want daarmede hebben de vijanden zelf, hoewel tegen hun wil, erkend, dat zij trouwe getuigen en discipelen van Jezus ter dood brachten:

Ten eerste: Zij gelooven en zeggen, dat men God alleen door Christus in geest en geloof moet aanbidden. Daarom zijn alle beelden en vereering daarvan te verwerpen. Dit is ketterij tegen de heilige Roomsche kerk en ergerlijk om te hooren. Zij gelooven niet, dat de paus regeert over de geheele wereld met al hare koninkrijken, en de macht heeft, aan Gods woord iets af te doen of toe te voegen. Dit is ketterij enz.

Zij vinden biecht, absolutie en ban onnoodig; want de mensch kan liegen en bedriegen. De paus is een mensch, dus kan zich vergissen. Een vrome leek kan beter kwijtschelden dan een booze priester, want God spreekt: „Ik zal uwe zegeningen vervloeken" (Mal. 2 : 2). Dit is ketterij.

De priesterlijke mis is voor de dooden van geen nut, want het vagevuur kan niet bewezen worden. De gierigaard alleen heeft zooiets bedacht, opdat de geestelijken de goederen der wereld naar zich toe halen. Want zonder geld bidden zij voor dooden noch voor levenden. Dit is groote ketterij.

Christus en Zijne discipelen zijn arm geweest, hebben de wereldsche goederen versmaad. De paus neemt met geweld alle goederen der wereld voor zich, verkwist alles op schandelijke wijze, in plaats van het den armen te geven. Dit is ketterij. Een ieder, geestelijk of wereldlijk, mag, ondanks zijn gelofte, in het huwelijk treden. Dit zou beter zijn als een aanstootelijk leven te leiden. Dit is ergerlijke ketterij.

Deze en andere „dwaalleeren" werden Johannes en den zijnen voorgehouden. Tevergeefs rechtvaardigde hij zich met woorden uit de Heilige Schrift. Nog eenmaal werd hun gevraagd: „Blijft gij vasthouden aan uw geloof?" en toen zij onbevreesd antwoordden: „Ja, dat willen wij!" bracht men hen onder luid gejammer van hunne bloedverwanten en vrienden de stad uit in een grooten, diepen kuil, dien zij gegraven hadden bij het kerkhof van St. Gallen, en geheel met hout omringd was. Het vuur werd aangestoken. Uit den rook en de vlammen steeg nog het psalmgezang der martelaren omhoog, tot het zwakker en zwakker werd en eindelijk zich een doodelijk stilzwijgen uitstrekte over de gruwelijke plaats, die men het volk nog eeuwen daarna aanwees als den „kuil der ketters".

Doch hiermede was het Evangelie te Straatsburg nog niet vernietigd. In alle stilte werd het verder gelezen en beoefend; namelijk in de vereeniging der zoogenaamde „Godsvrienden", waaruit de beroemdste en meest gezegende prediker der middeleeuwen, Johannes Tauler, voortkwam. Deze had reeds langen tijd met geloofsovertuiging gepredikt en innerlijke vroomheid hooger gesteld dan uiterlijke vormen. Het volk noemde hem niet anders dan hun „lieven vader Tauler". Doch hij was nog niet tot het volle besef der waarheid doorgedrongen. Toen ging de eerwaarde broeder Nicolaas van Basel, het hoofd der „Godsvrienden" aan den Boven-Rijn, naar Straatsburg, om den beroemden prediker den blinddoek van de oogen te nemen, zoodat het volle licht des evangelies voor hem opging.

Eerst was Tauler boos, omdat deze hem zijn dwalingen voorhield; doch Nikolaas toonde hem aan, dat juist zijn ongoddelijk boos worden een bewijs was, dat hij nog een Farizeër was, die meer zijn eigen dan Gods eer zocht. Toen riep Tauler uit: „Waarlijk, gij zijt de eerste, die mij mijn gebreken getoond hebt. Nu wil ik, met Gods hulp en uwen raad, mijn leven trachten te veranderen. Wees van nu af mijn geestelijke vader en laat mij uw armen, zondigen zoon zijn!" Dit beloofde Nicolaas gaarne, en gaf hem deze eenvoudige lessen: „Leer voor alles, eigen wil te breken en naar Gods stem te luisteren. Niet achterom zien, en niet naar de schepselen zien. Maar steeds Christus' leer en leven voor oogen houden en daarnaar leven." Daarom moest hij eenige jaren het prediken geheel nalaten en zich meer in de Schrift verdiepen.

Dit was voor Tauler een harde eisch, die hem spot en verachting bij zijn orderbroeders bezorgde. Daarbij werd hij ziek, en verviel in armoede en nood. Maar hij doorstond de strenge leerschool, zocht en vond den waren vrede, zoodat hij zeggen kon: „Als ik U maar heb, dan vraag ik niet naar hemel en aarde." Nicolaas vermaande hem, voortaan aan dezen vrede vast te houden. Nu moest hij ook weer beginnen te prediken en den medechristenen den goeden weg ten eeuwigen leven wijzen. „Nu is het niet meer noodig, dat ik u onderwijs, daar gij den rechten meester gevonden hebt, wiens werktuig ik slechts ben geweest. Hoor Hem en wees Hem gehoorzaam! Dat is de laatste raad, dien ik u geef."

Tauler nam toe in goddelijk leven, en was steeds meer van de genade des Heiligen Geestes vervuld. De groote ruimte der „Nieuwe kerk" kon de schare der geloovigen, die zich verdrongen bij zijne prediking, niet bevatten. Ondanks het verbod des pausen ging hij voort met prediken, en het zou met den dapperen man slecht zijn afgeloopen, had niet het stadsbestuur hem de sterke hand boven het hoofd gehouden. Toen de zwarte dood, deze vreeselijke pest, de stad bezocht, zag men hem midden tusschen zieken en stervenden staan, hen troostend en hun het sacrament toedienend.

Luther zegt van zijne preeken, dat hij in Latijnsche noch

Duitsche taal ooit een gezondere en met het Evangelie meer overeenstemmende Theologie heeft gevonden. Daarom heeft Luther het boekje, dat „de Duitsche Theologie" genoemd wordt, ook op nieuw uitgegeven. Indien het niet door Tauler zelf is geschreven, dan is het toch afkomstig uit denzelfden kring van Godsvrienden en geeft de slotsom van het Evangelie zoo klaar en kostelijk weer als geen ander geschrift der middeleeuwen.



5. De eeuw der hervorming.



Zoo gingen de middeleeuwen voorbij. Met de hervorming brak een nieuwe tijd aan. Vol verbazing vernamen de Waldenzen het bericht van Luther's optreden in Duitschland en dat van Zwingli in Zwitserland.

Zou het mogelijk zijn, dat het dierbare Woord van God, dat zij alleen in de groote Christenwereld onder vele gevaren en kwellingen van geslacht op geslacht voor zich hadden bewaard, nu vrij en openlijk in vele plaatsen gepredikt werd, dat duizenden en nogmaals duizenden dezelfde leer des Evangelies toejuichten, die Rome steeds als ketterij verdoemd en vervolgd had?! — Dit bericht was bijna te mooi, te onbegrijpelijk, dan dat men er dadelijk geloof aan kon hechten. Doch steeds bevestigden nieuwe boden de eerste berichten; eindelijk moest men het wonderbare wel gelooven. Ja, de Almachtige had wederom gesproken: „Daar zij licht!" Hij had het licht over de duisternis doen opgaan en een helder schijnsel gegeven in veler harten, om den waarachtigen Heiland te herkennen en door Hem vergeving der zonden, leven en zaligheid te verwerven. — God schiep nieuw leven in de diepgezonken, hopeloos verdorven kerk.

Het snoodste misbruik van het Heilige, Tetzel's aflaathandel moest dienen, de verloren schatten van het Evangelie aan de Christenwereld terug te geven. O, welk een diepte van goddelijke wijsheid! Hoe ondoorgrondelijk zijn Zijne wegen! Toen nu de Waldenzen er niet meer aan behoefden te twijfelen, dat het ongeloofelijke werkelijk was gebeurd, aarzelden zij niet, maar zonden hun beste mannen heen, om met







Luther op den rijksdag te Worms.

eigen oogen te zien, en met eigen ooren te hooren, wat er daar aan de andere zijde der Alpen gebeurde; dat zij met de godsmannen, de hervormers, spreken zouden over de gewichtigste punten van het gemeenschappelijk geloof. De afgezanten der Waldenzen — het waren Martin uit het dal van Lucerna, George Morel en Peter Masson uit Provence — vonden overal, waar zij kwamen, hartelijke ontvangst. In Zurich bij Zwingli, in Bazel bij Eukolampadius en Capito, in

Straatsburg bij Bucer. Allen deze waren vol lof en dank, dat God aan dat kleine hoopje van onontwikkelde bergbewoners de genade geschonken had, door de eeuwen heen vast te houden aan den waren godsdienst, zooals die 7000 in Israël ten tijde van Elia, die hunne knieën niet voor Baäl gebogen hadden.

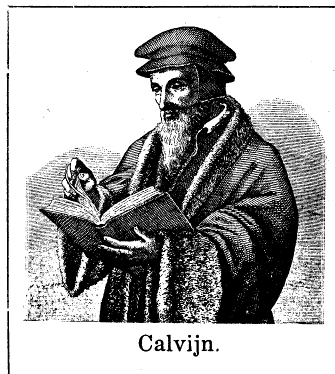


De hervormer Farel uit Genève.

In breedvoerige gesprekken werd den bescheiden evangelisten menig schriftwoord duidelijker gemaakt, en toen zij in hunne dalen terugkeerden, brandden zij van verlangen, alles, wat zij geleerd en ervaren hadden, aan hun volks- en geloofsgenooten mede te deelen.

In het afgelegen, wilde dal van Angrogna kwamen in 1532 de afgevaardigden van alle Waldenzengemeenten te samen.

Zelfs uit de verre bergen van Calabrië in het zuiden van het groote Italiaansche schiereiland, kwamen zij. Ook hadden eenige hervormers uit Zwitserland de uitnoodiging aangenomen, o. a. Farel, die later zoo trouw met Calvijn werkte, en Olivétan uit Genève. — Het waren rijkgezegende dagen; met de synode van Angrogna begint een nieuw gedeelte der Waldenzengeschiedenis. Onder broederlijke gedachtenwisseling en ernstig gebed werden alle gewichtige dingen besproken en vervat in een gemeenschappelijke geloofsbelijdenis, die voortaan het grondbeginsel der Waldenzische kerk zou vormen.



Calvijn.

Goddank, behoefden zij aan hun oud Bijbelgeloof niets belangrijks te veranderen. Zij namen twee gewichtige besluiten: Ten eerste wilden zij hunne godsdienstoefeningen in 't vervolg niet meer in het geheim, maar in 't openbaar houden, en zich nog beter in gemeenten met eigen, vast aangestelde predikers indeelen, daar de oude Barben tot nu toe over het algemeen rondtrekkende predikers geweest waren. — Daartegenover moest het bezoeken der mis, dat hun niet zoo kwaad had toegeschenen, wegvallen, daar de aanbidding der hostie in strijd was met het Woord Gods en men alle huichelarij moet afleggen. — Ten andere werd aan Olivétan opgedragen, een nieuwe Bijbelvertaling voor de Waldenzen te leveren — want de oude was toch erg gebrekkig —, en de arme Waldenzen legden 1500 daalders in contanten bij elkaar, om deze vertaling in Lausanne te laten drukken en in hunne dalen te verspreiden.

Zij waren zich wel bewust, dat zij door deze besluiten Rome's toorn en vijandschap opnieuw op den hals zouden halen, maar in de broederlijke gemeenschap waren zij sterk geworden, om alles te wagen en hun geloof nog openlijker

dan vroeger voor de menschen te belijden in vast vertrouwen op de hulp huns Heeren.

Dit geloof is niet beschaamd geworden. Wel is waar trachtten de tegenstanders het nieuw opvlammende geloofsleven te onderdrukken; telkens moesten de dalbewoners hun leven verdedigen. In die jaren hebben ook eenige getuigen hun geloof met den dood bekocht, zooals Catelan Girardet uit St. Jean in het dal van de Lucerna, die (in 1535) tot den vuurdood werd veroordeeld. Reeds had men hem op de houtmijt aan den paal gebonden. Toen liet hij twee kiezelsteenen brengen, hield ze in de hoogte en riep met luide stem: „Arme menschen, die meent door dergelijke vervolging onze kerk te verwoesten! Waarlijk, het zal u net zoo min gelukken, als het mij mogelijk is, in mijn laatste oogenblik deze steenen op te eten!" — Toch hadden zulke vervolgingen slechts hier en daar plaats. Zooals keizer Karel V, door zijn oorlogen tegen Frans I en tegen de Turken 25 jaar lang verhinderd werd, zijn booze plannen tegen het Evangelie ten uitvoer te brengen, zoo waren het in Italië de gevechten tusschen Frankrijk en Savoye, die den Waldenzen langen tijd betrekkelijke rust schonken.

Want hoewel beide rijken het Evangelie even vijandelijk gezind waren, werden zij door hunne politiek te zeer in beslag genomen, om zich veel om de godsdienstige vraagstukken te bekommeren. In de jaren, toen Frankrijk Piémont en Savoye veroverd had, wachtte het zich er wel voor, de nieuwe onderdanen door vervolgingen te verbitteren. Zoo kon de Evangelische leer zich onder de bescherming der Fransche wapenen juist steeds verder verbreiden; niet slechts ging in de dalen der Alpen het eene dorp na het andere er toe over, maar zelfs ontstond er in Turijn, de hoofdstad des lands, een bloeiende Waldenzische gemeente. Overal werden kerken gebouwd, terwijl de godsdienstoefeningen tot dien tijd in de huizen of ook onder de groene kastanjeboomen gehouden werden. Het was een tijd van bloei en wasdom, zooals de Waldenzische kerk nog nooit beleefd had. Men leefde in de hoop, dat binnen korten tijd aan beide zijden

der Alpen de banier van het Evangelie zich glorierijk zou ontplooien. Stortte er toch uit het naburige Genève door het onvermoeide werken van den geestrijken Calvijn een sterke stroom van Christelijk leven in alle Romaansche landen!

Toen bracht het jaar 1559 een onverwachte ommekeer. Door het zegevierende doordringen der Spaansche troepen



Transport naar een galei.

werd Frankrijk genoodzaakt, van de tot nu toe gemaakte veroveringen af te zien, en het Savoysche vorstenhuis zijn erflanden, Piémont en Savoye terug te geven. — En, ongehoord! Terwijl de Waldenzen tot nu toe onder vreemde heerschappij een betrekkelijke rust hadden genoten, brak er met den terugkeer van den oorspronkelijken heerscher een tijd aan van grooten druk. Want Emanuel Philibert

van Savoye was bevriend met den verschrikkelijken Spaanschen koning Philips II, dien men wel den „duivel van het Zuiden" genoemd heeft, en die als geen ander het Evangelie vervolgde, waar hij maar kon. Geen wonder, dat Philibert, ternauwernood in zijn land teruggekeerd, een edict liet uitvaardigen, waarin hij streng verbood, anderen dan roomsch-katholieke priesters te hooren. Ieder overtreder moest met 100 daalders goud beboet, en den tweeden maal tot levenslangen dwangarbeid op een galei worden veroordeeld. —

Men kan begrijpen, dat het bericht van dit strenge edict als een bom viel bij de vreedzame dalbewoners. Dadelijk zonden zij hunne afgezanten naar den vorst, met een eveneerbiedig als vrijmoedig voorstel. Het luidde: „Doorluchtigste vorst en heer! Het blijft eeuwig waar: Hemel en aarde zullen vergaan, maar het Woord Gods blijft in der eeuwigheid. Nu is ons geloof het zuivere Woord van God, daarvan zijn wij geheel en al overtuigd, en niet zoo maar een menschenwerk, en daarom kan geen menschelijke macht het ooit verwoesten. Uwe doorluchtigheid weet maar al te goed, welke vreeselijke vervolgingen men reeds voor vele jaren tegen de aanhangers van ons geloof op touw heeft gezet, maar dat zij, inplaats van gesmoord en uitgeroeid te worden, daardoor slechts zijn versterkt en in getal zijn toegenomen. Is dit niet een bewijs en getuigenis, dat het niet der menschen, maar Gods werk is? ... Turken, Joden en Heidenen, zelfs de wildste volken leven bij hun eigen geloof en niemand tracht ze met geweld daarvan af te brengen. En wij, die den almachtigen God en onzen Heere en Zaligmaker Christus Jezus in oprecht geloof dienen, en hetzelfde Evangelie en denzelfden doop met U gemeen hebben, wij zouden niet geduld worden?!

Wij smeeken daarom in den naam van onzen Heiland en Verlosser, ons, uwe allergehoorzaamste en meestgetrouwe onderdanen, bij het zuivere, reine Godsevangelie te beschermen en te bewaren, en ons niet te dwingen tot dingen, die in strijd zijn met ons geweten. Voor zulk een genadige verhooring onzer bede zullen wij niet ophouden, dagelijks

tot God te bidden, dat Hij Uwe doorluchtigheid tot in hoogen ouderdom in volmaakt welzijn beware." — —



Een afgetakeld galei.

Maar alle smeeken en bidden was tevergeefsch. De hertog, opgestookt door den paus en den Jezuïtengeneraal Pater

Lainez, zond een leger van 6000—7000 man, nog versterkt door Fransche hulptroepen, in de dalen om de ketters uit te roeien. La Tour, de hoofdplaats der Waldenzen, werd als menig dorp gedeeltelijk met geweld, gedeeltelijk met list veroverd. Aan de gevangenen pleegden de soldaten onmenschelijke gruweldaden: In Angrogna bonden zij een 60jarig man aan een tafel, sneden hem het lichaam open en bonden op de wond een vat met kevers, die in het lichaam kropen en den ongelukkige onder hevig lijden doodmartelden. Om aan beestachtige gewelddaden te ontkomen, stortten achtervolgde jonge meisjes zich in den afgrond. Wat vluchten kon, vluchtte in de ontoegankelijke bergen of in de schuilhoeken der grotten.

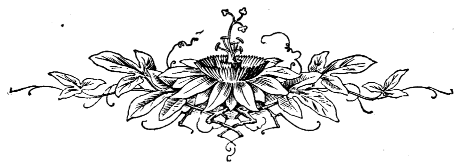
Doch de mannen grepen in vertwijfeling naar het zwaard en het gelukte aan hunne dapperheid, in de natuurlijke vestingen hunner bergen den vijand te weerstaan, hem zelfs groote verliezen te laten lijden, zoodat de hertog, na een jaar van verbitterden strijd, erkende, dat het onmogelijk was, het dappere volkje te overwinnen. Hij begon te onderhandelen, en in Cavor werd op den 5den Juli 1561 een formeele vrede gesloten. — In het vredesverdrag werd den Waldenzen voor den eersten keer een zekere, zij het dan ook in vele opzichten beperkte godsdienst- en gewetensvrijheid verzekerd: „Het is hun toegestaan, in de gebruikelijke plaatsen bijeen te komen, te prediken en godsdienstoefening te houden. De geestelijken zijn vrij, hunne zieken te bezoeken, ook buiten de dalen, doch mogen daar geene vergaderingen houden. Ook niet in La Tour en in Villar, waar de hertog een vesting laat bouwen. Daartegenover zal in alle kerspelen, waar de Waldenzen hunne godsdienstoefening houden, ook de mis worden gelezen." De gevluchte Waldenzen mochten terugkeeren en hunne verwoeste woningen weder opbouwen. — Hoe nauw begrensd ons ook de toegestane rechten en vrijheden toeschijnen, toch waren de Waldenzen daar zeer dankbaar voor; want nu was hun godsdienst eindelijk erkend recht van bestaan te hebben. Hoe dikwijls later ook het verdrag van Cavor verbroken werd, het bleef toch

tot in de 19de eeuw de basis voor de Waldenzische kerk. — Toen in de volgende jaren de hertog wederom, opgehitst door de pausgezinden, strengere verordeningen tegen zijne beste onderdanen uitvaardigde, en in 1565 zelfs beval, dat een ieder, die niet naar den Roomschen godsdienst leven wilde, binnen twee maanden het land moest verlaten, of met den dood en het verlies van alle goederen zou gestraft worden, — toen sloten de Waldenzen weder een vast verbond onder elkander. Zij beloofden hunnen „hertog en de overheid gehoorzaamheid in alles, wat zij ons bevelen, in zooverre zij zulks overeenkomstig het goddelijk en wereldlijk recht, en ook het Woord Gods doen." Maar tegelijk beloofden zij: „elkander met raad en daad onverbrekelijk bij te staan, waar de nood het ook mocht eischen." — Bovendien beriepen zij zich op de voorspraak der hun goedgezinde hertogin, en van den keurvorst van den Paltz. God schonk op deze pogingen een onverwacht succes. De strenge verordeningen werden gedeeltelijk herroepen, en gedeeltelijk terzijde gelegd, zoodat de Waldenzische kerk zich van nu af, zoolang hertog Philibert leefde, in een betrekkelijke rust mocht verheugen, en de herinnering aan dezen vorst, die overigens door zijn strenge en rechtvaardige regeering het land veel goeds schonk, nog heden bij hen wordt hoog gehouden. —

Onder zijn opvolgers ontbrak het wel is waar niet aan gewelddaden en verdrukkingen van allerlei aard. Maar de langdurige oorlogen met Frankrijk en Spanje schonken den hertogen andere zorgen. Daarbij betoonden de Waldenzen door dappere verdeding der Alpenpassen herhaaldelijk groote verdiensten voor het land. Daarom liet men hen eenigszins met rust en trachtte men hen meer door allerlei listen en streken dan door geweld van hun geloof af te brengen. Voor menigeen moest het huwelijk met een rijke katholieke erfgename het lokmiddel vormen; anderen werden door toezegging van straffeloosheid voor overtredingen overgehaald. Een lichtzinnige Waldenzische jonge man had zich door hebzucht laten verleiden, en uit de katholieke kerk

te La Tour kostbare kleinoodiën ontvreemd. Anders stond op kerkroof de doodstraf. Daar de schuldige beloofde de mis te bezoeken, werd hij vrijgesproken. — Waarlijk, om zulk een winst kunnen wij Rome niet benijden! Maar een betere viel hem zelden ten deel. De aartsbisschop van Turijn kwam met groot gevolg naar La Tour, om de arme menschen door mooie uiteenzetting van den Roomschen godsdienst onder den indruk te brengen. Kapucijners en Jezuïten overstroomden de dalen en spaarden middelen noch kosten, enkelen over te halen; n. l. diegenen, die met hunne buren in twist leefden. — Doch over 't geheel genomen, was de buit dien zij namen, zeer gering. — Een geschiedschrijver uit dien tijd, Brez genaamd, verklaart, dat hij niet gelooft, dat men onder de Waldenzen, die toen van geloof veranderd zijn, een enkele zou kunnen aanwijzen, die dit uit overtuiging heeft gedaan. Hartstochten, voordeelen, misdaden zijn steeds de oorzaken geweest. Toen in 1630 een verschrikkelijke pest de dalen verwoestte en alle geestelijken, tot op twee na, als offer der plichtgetrouwheid, waarmede zij de zieken en stervenden bezochten, vielen, juichten de tegenstanders en hoopten met de herderlooze kudde gemakkelijker spel te hebben. Maar uit Genève verzocht en kreeg men vervanging voor de gestorvenen, ook uit Frankrijk, waar toen de Hugenoten, onder de bescherming van het Edict van Nantes, in vrede naar hun geloof konden leven. —

Rome erkende, dat er andere middelen noodig waren, om deze vastigheid des geloofs te veroveren, en draalde niet, deze aan te wenden.



6. Het jaar 1655.



Alle voorafgegane vervolgingen werden overtroffen door de verschrikkelijke bezoeking van 1655. Met bloedrood vlammenschrift staat dit jaar in de Waldenzengeschiedenis opgeteekend. —

Kort te voren was in Turijn, naar het voorbeeld van de eerste Roomsche inrichting een tak der Propaganda fidei, d. w. z. „tot uitbreiding van het Roomsche geloof" en tot uitroeiïng der ketters, opgericht. Dit werd de vreeselijkste batterij, die men ooit tegen onze arme voorouders had opgericht, zegt een Waldenzische geschiedschrijver. Want deze vereeniging, waartoe de eerste heeren en dames van het hof behoorden, stookte en hitste nu zoo lang, tot de zwakke hertog Karel Emanuel II zijn goedkeuring aan het duivelsche plan schonk, dat de markies van Pinasse verzonnen had.

Deze trok aan het hoofd van een leger van 16000 man de dalen in onder het voorwendsel, de grenzen te beschermen, en overreedde de bestuurders der Waldenzische dorpen, als bewijs hunner gehoorzaamheid aan den hertog de soldaten eenige dagen in hunne huizen onder te brengen. De vrome lieden lieten zich door de heiligste verzekeringen verleiden en willigden dit verzoek in. Maar toen in den vroegen morgen van den 24sten April van de hoogte Castellas bij La Tour het afgesproken teeken gegeven werd, vielen de soldaten „Slaat de honden dood!" roepend, op hun argelooze gastheeren aan, en een moorden en slachten begon, als nooit te voren.

Mannen en vrouwen, grijsaards en kinderen, alles werd uitgemoord, zonder onderscheid van leeftijd en geslacht. En de dierlijke woede der soldaten vergenoegde zich niet hunne slachtoffers te verslaan, maar verzon nieuwe, ongehoorde martelingen. Zuigelingen werden voor de oogen der moeders aan de bajonetten gestoken of tegen de rotsen verpletterd,

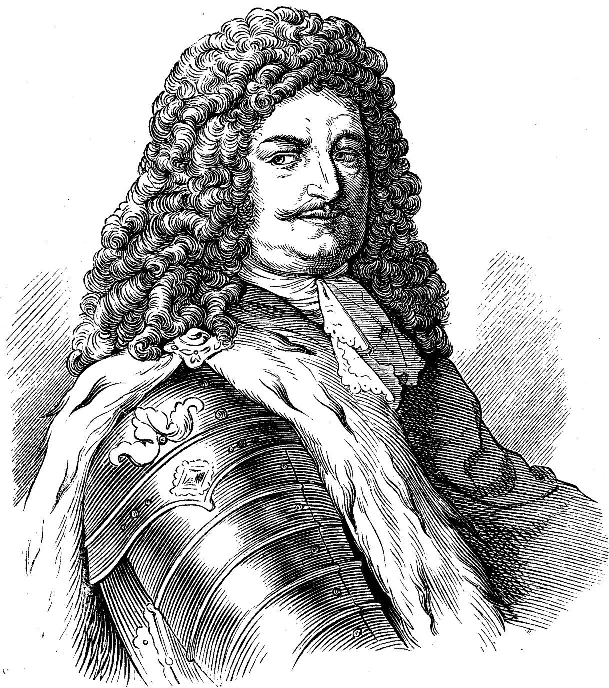
Vrouwen en meisjes werden op onzegbare wijze verminkt, onteerd en langzaam doodgemarteld. De mannen sleurde men op een steile rots, die als een reuzenspits boven het stadje La Tour uitsteekt, en stortte hen van den rotsklip in den afgrond. Anderen werd kruit in den mond gedaan en dit aangestoken, zoodat de schedel brak en de hersenen ver in 't rond spatten. . . . Maar ik kan en wil niet al de onmenschelijke gruwelen en schanddaden berichten, die deze duivelen in menschengedaante op hunne weerlooze slachtoffers bedreven. Pastor Johannes Leger, de moderator of superintendent der Waldenzische kerk, heeft ze later volgens de berichten van ooggetuigen met juiste zekerheid van namen, dagen en omstandigheden wettig vastgesteld en in zijn „Geschiedenis der Waldenzen" aan het nageslacht overgeleverd tot eeuwige schande voor de moordenaars en hen, die ze in naam van den godsdienst veroorzaakt hebben, maar ook ter gedachtenis aan hen, die alle martelingen ten spijt onwrikbaar aan hun geloof vasthielden. Daniel Rambaut liet zich liever alle vingers afhakken, de een na de ander, dan het Ave Maria te bidden in plaats van het Onze Vader. De boer Johannes Paillas werd door de monniken herinnerd aan het lot, dat na hem zijn vrouw en zijn elf kinderen zou treffen. „Ik verzoek voor hen geen andere genade," was het antwoord, „dan dat zij mijn voetstappen mogen volgen!" Vrouwen wedijverden in standvastigheid met de mannen en gingen, psalmzingend, den dood tegemoet.

Zoo ontzettend snel, zoo onverwacht was het verderf over de vreedzame lieden losgebroken, dat hun dorpen en steden verwoest, uitgeplunderd, verbrand werden, zonder dat zich iemand verweerde. Door de soldaten werd jacht gemaakt op de vluchtelingen, als op het wild, en velen van hen werden gedood, eer zij de beschermende schuilplaats der bergen bereikten. In de straten, langs de wegen, in de velden lagen de lijken der vermoorden, op de palen der hekken zag men afgehouwen hoofden en ledematen gespietst; in de bergwildernis dwaalden weeklagende vrouwen, wier mannen gedood waren, jammerende kinderen, die tevergeefs om

de moeders riepen, rond. Het Waldenzische volk, dat eeuwen overleefd had, scheen met een slag uitgeroeid. De vijanden juichten. Maar zij juichten te vroeg! — Wel waren er bijna 4000 onschuldigen in het vreeselijke bloedbad geslacht en ongeveer 2000 moeten door koude en honger het leven verloren hebben. Toch hadden vele Waldenzen kans gezien te ontvluchten. Vrouwen en kinderen verborgen zij in holen; zij zelf verschansten zich op de bergen, om het dierbare vaderland tot op den laatsten droppel bloed te verdedigen, en het bloed der broeders te wreken. Josua Janavel heette de aanvoerder der alles trotseerende schaar, die het rotsnest Roras verdedigde. Het verzoek zich over te geven, en binnen 24 uur naar de mis te gaan, beantwoordde hij met de kreet: „Liever den dood dan de mis!" De kleine schare biedt ettelijke duizenden soldaten dapper tegenstand, vechtend trekken zij van eene rots, van het eene dal naar het andere, steeds verder de bergen in. Door aanwas van vluchtelingen en van geloofsgenooten uit Frankrijk groeit hun aantal, en kunnen zij het wagen, hunnerzijds vijandelijke troepen aan te vallen en op de vlucht te jagen, ja zelfs vele dorpen stormenderhand te veroveren en door plotselinge overvallen de vijanden in toom te houden. —

Onderwijl was de mare van de ongehoorde gruwelen, waarvan de stille Alpendalen getuigen geweest waren, in geheel Europa bekend en had overal afschuw en ontzetting te voorschijn geroepen; maar bij de Protestantsche volken had zij diep medelijden en krachtdadige ontferming over het lot der vervolgde broeders gewekt. — Het naburige Zwitserland was de eerste, die hulp bood. Terstond werd in de Protestantsche kantons een algemeene boete- en biddag uitgeschreven, groote inzamelingen voor de geplunderden op touw gezet, en een gezantschap uit de aanzienlijkste mannen naar den hertog van Savoye gezonden, om hem om verschooning van zijn eigen onderdanen te smeeken. Niet minder werkzaam was men in Holland. Amsterdam verzamelde in een enkelen dag 86000 gulden, om het lijden der Waldenzen te verlichten. Andere steden volgden het voorbeeld.

De groote keurvorst en andere Duitsche vorsten kwamen voor de vervolgden op. Het flinkste pakte Olivier Cromwell, de energieke regent van Engeland (Lord Protector was zijn titel) de zaak aan. — Hij schonk niet alleen uit eigen zak 2000 pond sterling, doch gaf zijn gezant te Parijs opdracht,



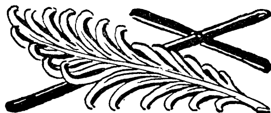
De groote keurvorst.

bij het Fransche hof bezwaar te maken, dat Frankrijk dergelijke gruweldaden bij hare grenzen geduld, ja zelfs door het zenden van hulptroepen bevorderd had. In Parijs kende men Cromwell voldoende, om te weten, dat hij in staat was, tot bescherming zijner geloofsgenooten naar de wapens te grijpen, en ried men daarom het hof van Turijn aan, water

in zijn wijn te doen. Daar maakt nu openlijke gewelddadigheid plaats voor list en verslagenheid.

Daar het hof zich niet waagde te verzetten tegen het gemeenschappelijk aandringen van alle Protestantsche staten van Europa, sloot men voor het oog vrede en stond in het „genadepatent" van Rivoli de meeste der oude voorrechten toe, die reeds met den vrede van Cavor verleend waren. Doch men was in geen geval gezind, na te komen, wat men beloofd had. Op alle denkbare wijzen werden de Waldenzen weder gekweld, verdrukt, mishandeld. Voornamelijk de bezetting van La Tour plaagde de Protestantsche bewoners der stad en omgeving met plunderen, afpersen en nog ergere gewelddadigheden dermate, dat zij ten slotte hun woningen prijsgaven en in ver verwijderde plaatsen onderkomen zochten. De geestelijke leiders der Waldenzen, in het bijzonder de voortreffelijke predikant Johannes Leger, werden als hoogverraders verbannen. De vernieuwde bezwaren der vreemde gezanten beantwoordde men met het voorwendsel, dat men met opstandelingen te doen had, die zich tegen de overheid verzetten en tot gehoorzaamheid gedwongen moesten worden. — Inderdaad bracht men de arme lieden, die zoo gaarne in vrede zouden geleefd hebben, door de verwoesting hunner huizen, de vernietiging van hunnen oogst en andere schanddaden zoo ver, dat zij wederom naar de wapenen grepen, om onder aanvoering van den dapperen Janavel vrouw en kind, huis en hof te verdedigen. Bij La Tour en Angrogne boden zij zegevierend weerstand aan de hertogelijke troepen, en voerden in hun bergen, waar zij elk voetpad, elken schuilhoek kenden, den guerilla-oorlog met zooveel succes, dat de hertog het vruchtelooze maar kostbare worstelen met de dappere bergbewoners eindelijk moede werd. Bovendien waren zijn schijnvrome moeder Christina en zijn gemalin Franciska, die beiden den haat tegen de ketters hadden aangewakkerd, snel na elkaar gestorven. Daarom gunde hij in de laatste jaren zijn gekwelden onderdanen vrede, zoodat zij hunne verwoeste huizen herstellen, de braakliggende akkers en verwilderde wijn-

bergen weder bebouwen, en in de plaats der afgehakte kastanjeboomen, die vooral in de hoogere dalen het halve levensonderhoud moesten leveren, nieuwe planten mochten. Doch al te lang zou de rust niet duren.

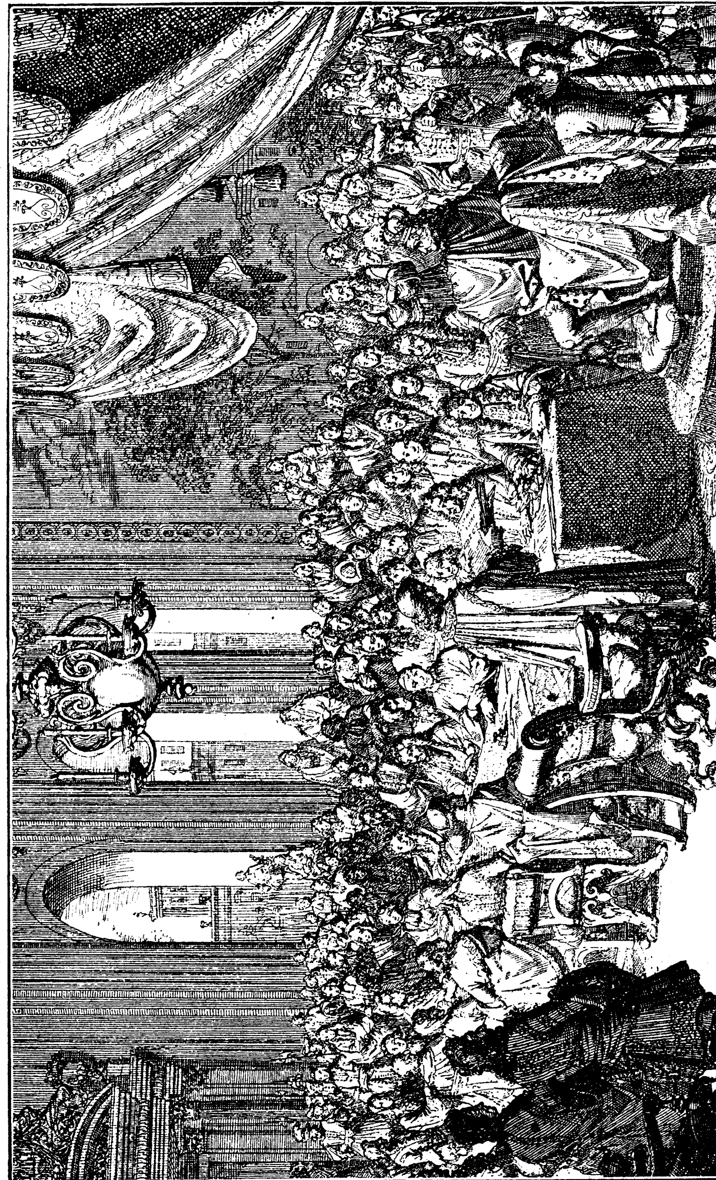


7. Henri Arnaud en de glorierijke terugkeer.



odewijk XIV had in 1685 het Edict van Nantes opgeheven en elke uitoefening van den Protestantschen godsdienst in zijn rijk verboden. Door deze daad verdreef hij tienduizenden zijner beste en vlijtigste onderdanen uit het land. En daar hij vreesde, dat de Hugenoten uit Zuid-Frankrijk in de naburige Waldenzen steun zouden vinden, zette hij den jongen hertog Victor Amadeus II van Savoye aan, hetzelfde te doen. Ja, hij dreigde, met een leger van 14000 man zelf de ketters uit hunne dalen te verjagen en die in bezit te nemen.

Zoo verscheen er reeds in Januari 1686 een wet, die op de Fransche geleek, als het eene ei op het andere, zoodat men niet behoefde te twijfelen aan beider herkomst. Het vroeger gewaarborgde godsdienstige geduld zijn werd hierin plechtig en vormelijk opgeheven, en elke Protestantsche godsdienstoefening, ook in particuliere huizen, streng verboden. „Alle kerken en kapellen der Waldenzen moeten afgebroken werden. Alle predikanten en leeraren, die niet Roomsch worden, moesten binnen 14 dagen het land verlaten op doodstraf en verlies hunner goederen. Daartegen-



Opheffing van het Edict van Nantes.

over zullen degenen die zich „bekeeren” een kwart deel bezoldiging meer ontvangen. — Alle kinderen moeten voortaan katholiek gedoopt worden; wanneer de ouders zich hiertegen verzetten, wordt de vader met 5 jaar dwangarbeid gestraft, en de moeder gegeeseld.” —

Zooveel wetten, zooveel knotsslagen voor de standvastige belijders. Alle bezwaren der Zwitsersche kantons en der Duitsche Protestantsche vorsten waren ditmaal tevergeefsch. Steunend op Frankrijks hulp, dat reeds onder aanvoering van den beroemden veldheer Catinat 10000 man naar de Alpen had gezonden, weigerde het hof van Turijn elke toestemming. Van twee zijden rukten geweldige legers de Alpen in, die reeds zoo dikwijls het tooneel van gruwelijke verwoesting geweest waren, en ditmaal gelukte het, ze te overweldigen. Er was gebrek aan flinke leiders, aan eenheid en vastberadenheid. Eenige troepen werden door slinksche streken overwonnen, men beloofde hun vrijen aftocht, als zij de wapens neder legden, en nam dan de weerloozen gevangen. Ook werd de laatste bergvesting, Pré du Tour, die zoo vele stormen had getrotseerd, veroverd. Men liet door muildieren kanonnen de nabijzijnde bergen opsleepen, hunne kogels verwoestten de natuurlijke verschansingen en verpletterden de verdedigers. Wat de oude, booze vijand zoo menigmaal had trachten te doen, was nu gelukt. Alle Waldenzische dalen met de toppen der bergen waren in de handen der vijanden; hunne bewoners overwonnen, gedood, gevangengenomen. 3—4000 hadden hun leven in den strijd verloren, ongeveer 14000 kwijnden weg in de gevangenissen, de overgeblevenen dwaalden doelloos in het gebergte rond of redden zich in het naburige Zwitserland. De verschrikking des doods lag over de met bloed gedrenkte dalen, rookende puinhoopen duidden de plaatsen aan, waar vrome menschen met trouwe vlijt gearbeid en hunnen God gediend hadden. 2000 kinderen werden aan hunne ouders ontrukt en in katholieke gezinnen verdeeld, om in het Roomsche geloof te worden opgevoed. Het lot der gevangenen was zóó vreeselijk, dat er binnen een jaar 5000 stierven. —

Toen het bericht van deze ellende tot de Zwitsers doordrong, zonden zij opnieuw afgezanten, om voor de gevangenen tenminste verlof om het land te verlaten af te smeeken. De voeding en bewaking van zooveel duizenden, die alle mishandelingen en bekeeringspogingen ten spijt bij hun geloof bleven, zou op den duur den hertog wel onaangenaam en kostbaar voorkomen. Toch draalde hij lang, tot den 30sten November, toen de bergketens reeds diep in sneeuw waren gehuld, en een ijzige wind den zeldzamen reiziger het bloed deed verstijven. Bestond het duivelsche plan, dat ijs en sneeuw geheel zouden verdelgen, wat zwaard en honger hadden overgelaten? De vertrekkenden werden tenminste zoo erbarmelijk van kleeren en levensmiddelen voorzien, dat velen van hen op de sneeuwvelden van den Mont Cénis omkwamen; niet minder dan 86 op eenen dag. — Aan de Zwitsersche grens werden zij hartelijk welkom geheeten, door spijs en drank verkwikt en met warme bedekking tegen den kouden wind beschut. Toen de treurige schare, een lijkstoet gelijk, de poorten van Genève naderde, kwam de geheele raad van Genève hen tegemoet, om deze helden des geloofs te begroeten. — De burgers wedijverden, de armen in hunne woningen op te nemen en te verzorgen, hoewel reeds vele gevluchte Hugenoten uit Frankrijk in de stad vertoefden. Wat Genève, Bern en Basel, over 't algemeen de Protestantsche plaatsen van Zwitserland, voor deze martelaren hebben gedaan, zal nooit vergeten worden. Onze Heere Christus heeft het hun rijkelijk vergolden en zal het verder ook doen. —

Doch op den duur konden zoo vele duizenden niet in Zwitserland blijven. En toen de grootste koude voorbij was, trokken zij verder noordwaarts, naar Wurtemberg, de Palts, Hessen, tot naar Hannover en Brandenburg, om daar onder de hoede van Protestantsche vorsten een nieuw vaderland te stichten, waar zij in vrede naar hun geloof leven en hunnen God dienen konden. — Maar wonderlijk! Hoeveel vreeselijks zij ook in hun vaderland geleden hadden, toch konden velen het verlangen naar de hooge Alpen niet over-

winnen. Onwederstaanbaar was het heimwee naar de plaats, waar hun wieg had gestaan; in de vreemde voelden zij zich ongelukkig. Toen vatte de predikant Henri Arnaud, die persoonlijk eenige afdeelingen naar Wurtemberg had geleid, een stout plan op: Hij wilde met de Waldenzen, die zich in de nieuwe woonplaatsen niet konden inburgeren, naar Piémont terugkeeren en den vaderlandschen grond met de wapens in de hand heroveren.

Daar hij in zijne jeugd in Hollandschen krijgsdienst geweest was en het daarin tot kapitein had gebracht, en zich ook in den gunst verheugde van Willem van Oranje, den machtigen beschermer der Protestanten, was hij als geen ander tot zulk een stoutmoedige onderneming in staat. Maar talloos waren de hinderpalen, die hem in den weg stonden. In alle stilte moesten de Waldenzische strijders zich uitrusten, om niet door de staatsoverheid bij hunnen uittocht gehinderd te worden. Ondanks alle voorzichtigheid werd hun plan bekend. Vele optrekkenden werden tegengehouden, niet meer dan 800, hoogstens 900 bereikten in nachtelijk donker (den 16sten Augustus 1689) de verzamelplaats in het bosch van Prangins aan het meer van Genève. Daar*) wierp Arnaud met zijn metgezellen zich op de knieën en smeekte met vuur, dat de God, die in vroeger tijden het volk Israël door de Roode zee en door de woestijn naar het land hunner vaderen, naar Kanäan, had teruggevoerd, ook hen in een vuurkolom zoude voorgaan, en met sterke hand en uitgestrekten arm den weg tusschen de vijanden door zou banen. — Groote geloofsmoed vervulde de strijders. In enkele scheepjes stak men het meer over en begon de bergen van Savoye te beklimmen. Uiterst moeilijk waren deze marschen, want zij moesten de groote straatwegen vermijden, om niet verraden te worden; op gevaarlijke paden ging het bij stroomenden regen over den hoogen bergrug van den Mont Cénis voorwaarts, steeds voorwaarts, opdat

---

*) Sinds 1889 staat op deze gedenkwaardige plaats een eenvoudig gedenkteeken.

de Savoysche troepen geen tijd zouden vinden, zich op te maken.

Te laat! Bij het afdalen van den Mont Cénis in den bovenloop van het lang gerekte dal der Susa, kwam hen bij de brug, die bij Salabertrand over de snelstroomende Dora voert, een legerschaar van 2500 goed uitgeruste soldaten tegemoet en ontving de aankomenden met vreeselijk vuur. Doch dezen lieten zich, op Arnaud's bevel, dadelijk plat op den grond vallen en de kogels suisden over hun hoofden, zonder letsel te veroorzaken. Doch reeds rukken van achter vijandelijke compagnieën aan, om de bedreigden tusschen twee vuren te nemen. Daar springen de voorsten op en met het geroep van: „Moed, kameraden, de brug is aan ons!” werpen zij zich zoo heftig op de vijanden, dat dezen overhoop gestoken worden en bergafwaarts vluchten al schreeuwende: „Sauve qui peut! Wie kan, redde zich!” — Deze nederlaag kostte den vijand bij de 600 man, terwijl de Waldenzen slechts 15 dooden betreurden. De schrik van Salabertrand ging voor hen uit. De eene plaats na de andere opende de poorten voor hen en liet hen doortrekken. Overal voerden zij voorzichtigheidshalve eenige der aanzienlijkste burgers of edellieden, ook priesters en monniken, als gijzelaars mede, bewaarden overigens de strengste tucht en betaalden in contant geld het brood en vleesch, dat de boeren hun leverden. — Aan den voet van den berg Pis ontmoetten zij weder een bende van 800 Piemonteezen en staken hen overhoop. — Eindelijk, na 10 dagen van onafgebroken marcheeren, klimmen en vechten bereikten zij hun dalen en hielden bij Pralij de eerste godsdienstoefening. Het was een geweldige preek over het psalmwoord: „Zij hebben mij dikwijls van mijn jeugd af benauwd; evenwel hebben zij mij niet overmocht. Ploegers hebben op mijn rug geploegd, zij hebben hunne voren lang getogen. De Heere, die rechtvaardig is, heeft de touwen der goddeloozen afgehouwen” (Ps. 129:2—4). Hoe woordelijk ging dit op bij de koene strijders! Hoe dankten zij den Almachtige, dat Hij hen tot hiertoe geholpen had boven bidden en denken!

Maar het zwaarste werk moest nog komen. Want uit het westen en oosten trokken nu Fransche en Piemontsche legers tegen het kleine hoopje, dat twee machtige vorsten weerstand durfde bieden, om het met ijzeren klem in te sluiten en te verbrijzelen. — Zij verzamelden zich op Zondag den 1sten September op de weide Sibaud, bij de plaats Bobi, en zwoeren man voor man, elkander trouw te blijven tot in den dood, elkander nooit te verlaten, noch kwade vrienden te worden, „nadat Gods genade ons gelukkig terug heeft gebracht in het erfdeel onzer vaderen, om hier den dienst van onze heilige religie te herstellen, en wij besloten hebben, het groote werk te volbrengen, hetwelk de almachtige God tot hiertoe zoo wonderlijk ten onzen gunste leidde. Wij allen beloven onzen Heere en Heiland Jezus Christus, al onze krachten te wijden aan de redding van onze broeders uit de handen van het wreede Babylon (Rome), en met hen tot in den dood het rijk des Heeren weder op te bouwen en te handhaven." —

Arnaud zeide een eed voor; de gansche schare hief de rechterhand op en sprak hem na. Dat is de Rütli der Waldenzen! Van deze plaats is voor de Waldenzische dalen, als eens voor de Zwitsersche eedgenooten van den Rütli aan het Vierwoudstedenmeer, de zon de vrijheid opgegaan. —

Daarom is er, ter herinnering aan de trouw der voorvaders, bij het 200-jarig gedachtenisfeest, een eenvoudig gedenkteeken opgericht, waarin de namen van alle Waldenzengemeenten gegraveerd zijn. — —

Om aan de insluiting en vernietiging door de vijandelijke overmacht te ontkomen, trok Arnaud zich nu met zijn getrouwen op de versterking Balsille terug. In den rug beschermde hen de kam der hoogalpen met de bergspitsen les quatre dents (de vier tanden), voor hem strekte zich het ontoegankelijke dal van St. Martin uit, waardoor de bergstroom Germanasca klaterend en schuimend zich een weg baant. Daar groeven zij hutten in den grond en omringden de plaats met een krans van verschansingen, die, daar zij terrasvormig boven elkander gebouwd waren, den verdedigers



Aanval op de brug van Salabertrand.

steeds nieuwe steunpunten boden. De krijgsonlusten en een bijzonder vroege sneeuwval hadden de bewoners der omliggende dorpen verhinderd, het weinige koren binnen te halen. Dit was onder de beschuttende sneeuwlaag nog goed gebleven, werd in de kleine molen van het dorp gemalen en schonk hun nog een grooten voorraad meel. Reeds kwamen de belegeraars nader; 10000 Franschen onder aanvoering van maarschalk Catinat, 12000 Piemonteezen vulden de dalen der Waldenzen, bezetten de dorpen, hoogten en passen, opdat de tegenpartij nergens zou kunnen ontsnappen, en verkeerden in den waan dat zij het kleine troepje, nauwelijks nog 400 man sterk, door hun overmacht wel spoedig zouden bedwingen. —

Door hierin vergisten zij zich deerlijk. Arnaud had bij het bouwen der verschansingen tusschen de steenen doornen en kreupelkout laten leggen met de takken naar buiten gekeerd; hierin raakten de aanstormende troepen verward en vielen in rijen onder het vuur der belegerden. De eene stormloop na de andere werd ondernomen, maar werd zegevierend afgeslagen, en Kolonel van Parat, die persoonlijk zijn troepen aanvoerde, gevangen genomen. — Wel werd het dorpje Balsille aan den voet van den berg verwoest, een naburige molen ging in vlammen op, de vesting zelf bleef onvermeesterd.

Nu probeerde men het met dreigementen en beloften: Hoe kon zoo'n klein troepje het wagen, den machtigen koning van Frankrijk te trotseeren. Zij moesten zich liever overgeven, dan zou men hun vrijen aftocht naar Zwitserland toestaan en ieder van hen nog 500 Louis d'or als reisgeld medegeven. Anders zouden zij man voor man over de kling gejaagd worden! — Maar de dappere eedgenooten stoorden zich aan geen bedreiging of omkooping. „Wij zijn geen onderdanen van den koning van Frankrijk," was het antwoord, „en hij is ook niet de vorst van dit land. Daarom kunnen wij met zijn troepen ook in geen onderhandelingen treden. Met de hulp van den Heere der legerscharen willen wij hier op het erfdeel onzer vaderen leven of sterven." —

Maarschalk Catinat, woedend, dat zijn verworven krijgsroem voor dit rotsnest te schande zou worden, besloot tot een beleg. Alle boeren uit den omtrek werden opgeroepen, om met eindelooze moeite en groote kosten wegen in de rotswanden van het dal te houwen, waar kanonnen op konden worden aangevoerd. Terwijl dezen van een tegenover zijnde rots de vesting met kogels overstortten en gapende openingen in de muren maakten, klommen de pioniers aan de berghelling naar boven, barrikadeerden elk overwonnen punt met een aarden wal en kwamen steeds dichter bij de belegerden. Hoe dapper dezen zich ook verdedigden en den vijand bij herhaalde aanvallen zware verliezen toebrachten, toch moesten zij langzamerhand wijken en het eene terras van hunne vesting na het andere prijsgeven, totdat zij ten laatste, nauw saamgepakt, alleen nog den dood in het oog konden zien. Want ook de bergen achter hen waren door Catinat's troepen beklommen en elke terugtocht afgesneden. Zij besloten, tot op den laatsten man hun leven zoo duur mogelijk te verkoopen en bereidden zich op hun stervensuur voor.

Toen herinnerde zich een der hoofdlieden, dat hij eens als knaap, om verdwaalde geiten op te sporen, op handen en voeten in een smalle rotskloof naar beneden was geklauterd tot aan het bed van de schuimende beek. In een dichten nevel, door God gezonden, werd de halsbrekende poging gewaagd, barrevoets, om niet uit te glijden en geen leven te maken, dat hen zou kunnen verraden. — Maar een der klauteraars ontglipt de veldketel die ratelend van de eene rotsklip op de andere rolt. De Fransche schildwacht aan den anderen oever roept: „Qui vive?" „Werda?" — Doch daar de ketel zoo wijs was, geen antwoord te geven, en de Waldenzen eveneens, houdt hij zich weder stil. Over de steenen in den bergstroom gaat het naar boven, dan in een ravijn, weer aan steile rotswanden naar boven, — en het troepje is aan den dood ontrukt.

Toen de Franschen den volgenden morgen den laatsten beslissenden aanval waagden, vonden zij het rotsnest ledig, den vogel gevlogen. — Wel jaagden zij nu, woedend, dat

de buit hun ontglipt was, in groote opgewondenheid de ontsnapten na, van de eene bergketen, het eene rotsdal naar het andere! Maar toen gebood God de Heere den naar wraak hunkerenden vervolgers stilstand!

Terwijl Arnaud en zijn getrouwen den ganschen winter en gedurende de halve lente tot het midden van Mei in de Balsille dapper hadden stand gehouden, waren de politieke verhoudingen geweldig veranderd. Hertog Amadeus van Piémont, reeds lang geërgerd over Lodewijk XIV, die hem als vazal, en niet als bondgenoot behandelde, was tot het Europeesch verbond (Coalitie) toegetreden, dat aan den onmatigen dorst naar land van den Franschen koning paal en perk wilde stellen. — De bondgenooten van gisteren — nu waren zij vijanden, die hij hoe eerder hoe liever uit het land wilde verdrijven. Daarom was hem de hulp van Arnaud met zijn heldenschaar, en ook van de overige Waldenzen, zeer welkom. Zij werden uit de gevangenissen losgelaten, uit Zwitserland en uit Wurtemberg, uit de Palts en Brandenburg teruggeroepen, om voor den vorst, die hen bijkans had dood gejaagd, bloed en leven te offeren. —

Vele dappere daden verricht de Waldenzische hulptroep onder Arnaud's leiding in de oorlogen tegen Frankrijk. Arnaud werd daarover zeer geprezen en den Waldenzen godsdienstige en burgerlijke vrijheden in de plechtigste verdragen verzekerd.

Hadden zij gehoopt, nu eindelijk rust te vinden en in vrede volgens hun geloof te mogen leven, wederom zagen zij zich bitter teleurgesteld. Aan het toenmalige Turijnsche hof scheen men eeden te zweren, om ze zoo spoedig mogelijk te verbreken, plechtige edicten uit te vaardigen, om ze na weinige jaren op te heffen. Hoewel de hertog, door de Franschen in het nauw gedreven, persoonlijk bij de Waldenzen toevlucht gezocht en langen tijd in hun midden in het kleine bergdorp Roras geleefd had, vergat hij de gezworen eeden zoowel als de ontvangen weldaden, zoodra hij weder op adem was gekomen, en begon de „dalmenschen" op de wijze zijner voorvaderen te hinderen en te verdrukken.

Velen, die aan des hertogs oproep om hulp gehoor hadden gegeven, moesten de dalen weder verlaten onder het voorwendsel, dat hun wieg op Franschen bodem had gestaan.

Deze uitzetting trof ook Arnaud, ja, hem werd zelfs een proces als „landverrader" aangedaan, ondanks alle voorspraken der Protestantsche Rijken.

Wel wilde Willem van Oranje hem onder de schitterendste aanbiedingen met den titel van kolonel aan zijn hof verbinden. Doch de trouwe man verkoos liever met Gods volk te lijden, dan in pracht en geluk aan het hof des konings te schitteren.

Het hooge aanzien, hetwelk hij in de geheele Protestantsche wereld genoot, benutte hij, om het lot zijner uitgeweken geloofsgenooten, die in de vreemde landen veel moeilijks te verdragen hadden, naar zijn vermogen te verlichten.

Als woonplaats koos hij de nieuw gevestigde Waldenzengemeente Schöneberg in het Wurtembergsche district Maulbronn, en heeft hij daar nog 12 jaren als eenvoudig predikant met zegen kunnen arbeiden. Zijn nieuw vaderland heeft aan hem de invoering van den aardappel te danken, die in de Waldenzische dalen reeds lang verbouwd werd, maar in Zwaben nog onbekend was.

Als tachtigjarige grijsaard is hij daar op den 8sten September 1721 in vrede ontslapen en in het eenvoudige dorpskerkje aan den voet van het altaar bijgezet. — Een gedenksteen maakt aan het nageslacht bekend:

„Hier ziet gij de asch van Arnaud. Doch zijn daden, zijn worstelingen, zijn onvervaarlijken moed kan niemand schetsen. Gelijk Isaï's zoon alleen streed tegen duizenden Filistijnen, zoo hield ook hij alleen stand tegen het leger van den vijand."

Op de plaats van het oude houten kerkje verheft zich nu een mooi steenen gebouw. Maar de herinnering aan Arnaud blijft hierin ook in eere en tot zegen.

8. In onze dagen.



Indien wij het lot der Waldenzen in de 18de en 19de eeuw nauwkeuriger wilden vervolgen, zouden wij nog menige bladzijde moeten vullen. Doch het heeft geen nut deze eindelooze keten van verdrukkingen, en kwellingen, van gezworen en weer verbroken verdragen, van geestelijke en wereldsche tyrannie aan het oog voorbij te laten gaan. Het is genoeg te zeggen, dat dit volk van ijzer en staal onwrikbaar als geen ander aan zijn geloof vasthield, en dat zij het vorstenhuis trouw bleven, hoewel de trouw ten opzichte van hen zoo dikwijls werd verbroken.

Vijftien jaren lang, onder de regeering van Napoleon I genoten zij volledige vrijheid en gelijkheid van rechten. Want deze verklaarde vijand van den paus wist hun dapperheid en vrijheidsliefde op prijs te stellen. Als veldheer bewonderde hij Arnaud's stoutmoedige tocht over de Alpen.

Doch met den terugkeer van het oude vorstenhuis naar Piémont (1815) begonnen de oude verdrukkingen weer, die slechts door herhaalde voorspraak der Protestantsche mogendheden zoo nu en dan verzacht werden. De koningen van Pruisen hebben zich het lot der verdrukten aangetrokken, en hun gezant te Turijn, de vrome graaf Waldburg-Truchsesz, was hun warme vriend en beschermer, wiens dood (1844) door de dalbewoners betreurd werd, alsof hun een vader gestorven was. —

Met den Pruis wedijverde de Engelschman Beckwith, die den dienst aan zijn aardschen bevelhebber moest neerleggen, sinds hij in den slag van Waterloo een been had verloren, en voortaan al zijn kracht, zijn tijd en zijn vermogen ten dienste stelde van den Hemelschen Koning. Aan zijn vrijgevigheid, en zijn krachtige voorspraak bij de rijke lands-

lieden dankt de Waldenzische kerk voornamelijk, dat zij goede scholen, hoogere en lagere voor jongens en voor meisjes stichten, voor hun kranken ziekenhuizen oprichten kon, ja haar geheel kerkelijk wezen uit diepe, bijna bedelachtige armoede in een geordende toestand kon brengen.

Hij deed meer! Door zijn persoonlijken invloed (hij leefde sinds 1815 in La Tour) — als ook door dien van bevriende, Engelsche geestelijken gelukte het met den tijd, het rationalisme, welks kouden adem ook tot in die verre dalen was doorgedrongen en de oude belijdende gemeenten had doen inslapen, te overwinnen en nieuwe geloofsblijheid, heiligen zendingszin in de geestelijke nakomelingen van Petrus Waldus te wekken. Toen nu in het jaar 1848 een liberale staatsinrichting een einde maakte aan de verdrukkingen en de beperkingen, en met de oprichting van het koninkrijk Italië in 1859 het geheele land tot aan de poorten van Rome en in 1870 zelfs tot het Vatikaan voor het Evangelie werd geopend, waren de Waldenzen bij de hand.

Hadden zij in 1848 hunnen aardschen koning dank gebracht voor de bevrijding uit eeuwen lange verdrukking, terwijl zij in dichte rijen door de hoofdstad naar het paleis trokken, om hunnen vorst de zoo lang genegeerde Waldenzenvlag met de vernieuwde belofte van trouw te overhandigen, onder de toejuiching van het geheele volk — nu ontvouwden zij met nog grooter ijver de banier van Christus, bewezen den hemelschen Heer en Koning, die hen zoo wonderlijk had bewaard en verlost, hunnen trouw en dankbaarheid, terwijl zij uit La Tour en Angrogne, uit Perosa en Pomaretto, uit alle plaatsen van heldhaftig martelaarschap, ijverige getuigen zonden om hunnen voormaligen verdrukkers vurige kolen op het hoofd te stapelen, en hunnen onder menschelijke instellingen en bijgeloof geknechte landslieden de boodschap van de vrije genade Gods in Christus te brengen.

Nu kreeg de oude spreuk der Waldenzen: „Lux lucet in tenebris" nieuwe beteekenis en nieuwen glans; want zooveel zij konden, trachtten zij het licht hoog op den kandelaar te

plaatsen, opdat het schijnen zou voor allen die in Italië woonden. Met de hulp van Engeland, Nederland, Duitschland en Zwitserland stichtten zij in Florence een eigen, kleine theologische faculteit met bekwame leeraren (Professor Combat, Geymonat e. a.), vormden in Turijn, Milaan, Livorno, Genua, Napels en vele andere steden, ja zelfs in het pauselijke Rome en tot in de bergen van Calabrië, op Sicilië, kleinere of grootere gemeenten, bouwden daar kerken en scholen, brachten Gods Woord door evangelisten op markten en in dorpen, kortom zij zijn eigenlijk een zendingskerk voor geheel Italië geworden, zooals generaal Beckwith het reeds in 1848 met profetischen blik had voorspeld.

Zulke zendingsarbeid is dubbel noodig, maar ook dubbel moeilijk in een land, dat door den onmiddellijken druk der pauselijke heerschappij en der Jezuïten deels in bijgeloof, deels in zuiver ongeloof is verzonken. Daar moet de zaaier geduldig wachten, tot hij den morgen- en avondregen ontvangt, en intusschen onvermoeid zijn zaaierswerk doen. —

De ziel hiervan is het zendingscomité der Waldenzische kerk en zijn voorzitter Dr. Prochet in Rome. —

In 50 kerken, 70 stations en 15 kleinere plaatsen prediken heden Waldenzische geestelijken het Evangelie aan hun Italiaansche landslieden.

Natuurlijk zijn de arme dalbewoners niet in staat dit uitgebreid zendingswerk geheel uit eigen middelen te bekostigen, doch behoeven zij den daadwerkelijken steun der oudprotestantsche landen.

Hun zendingsdrang heeft hen zelfs over zee naar Afrika gedreven, waar zij te zamen met de Parijssche Zendingsvereeniging onder de Bassouto's aan den Zambezi arbeiden.

Daar hun aantal in de Alpendalen zich zoo uitbreidde, trokken er velen naar de groote haven- en handelssteden van Zuid-Frankrijk, waar zij als vlijtige, eerlijke arbeiders zeer gezien zijn. Anderen gingen nog verder en stichtten in Zuid- en Noord-Amerika nieuwe gemeenten, waar de vaderlandsche zeden en het oude geloof trouw nageleefd worden.

Zoo heeft het kleine volkje zich over bijna alle werelddeelen verspreid, en is weder zoo'n echt volk in de Diaspora geworden, als hier en daar gestrooide lichtpunten, die in de duisternis schijnen. — —

Maar het eigenlijke zwaartepunt der Waldenzen ligt voor en na in de „dalen".



Het Woord onzes Gods bestaat in der eeuwigheid. (Jes. 40 : 8.)

Den vriendelijken lezer, die mij tot hier door zoovele gruwelen en verschrikkingen geduldig is gevolgd, noodig ik uit, tot besluit daar nog een kort bezoek te maken, want dat is wel de moeite waard. —

Ook is de reis niet al te bezwaarlijk, sinds er van Turijn uit een spoorweg naar de westelijke Alpen is aangelegd tot La Tour (d. i. de Fransche naam voor het Italiaansche Torre Pellice).

In deze dalen heerscht nog een zeldzame spraakverwarring. De officiëele taal is natuurlijk de Italiaansche; maar

de meeste bewoners spreken Fransch, zooals zij dit van vroeger gewend zijn, en in de afgelegen Alpendalen is het verouderde Waldenzische dialect nog behouden gebleven, dat nauw verwant is met het zoogenaamde Provençalsch dialect der middeleeuwen.

La Tour biedt een soortgelijke vermenging in godsdienstig opzicht. De helft der bewoners zijn Katholieken, grootendeels hierheen gekomen wegens de vele fabrieken, die langzamerhand in het breede dal zijn opgericht. Hun rook en geraas vormt geen aangename tegenstelling met de landelijke rust, met de vruchtbare wijngaarden, waar de ranken aan stevige palen als loofguirlandes naar boven geleid worden, en met de sappige maïsvelden. Vreemd doen den vreemdeling ook de platte, met groote steenen bedekte, daken der huizen aan. Boven het stadje steekt half dreigend, half beschermend een steile rots omhoog, van welken top eenmaal zoo menig belijder in den afgrond is gestort. — Aan den voet van dezen berg bevinden zich thans de gebouwen, die het zichtbare middelpunt van de kleine Waldenzische kerk vormen; boven het ziekenhuis door schoone, schaduwrijke tuinen omgeven; verder beneden het eenvoudige, maar waardige Godshuis, hiertegenover de Latijnsche school en rechts het zoogenaamde „huis der Waldenzen". Daar bevindt zich de bibliotheek of boekerij en het museum met waardevolle geschriften, platen, wapens, herinneringsmedailles en meer dingen uit de glorierijke geschiedenis van dit heldenvolk. — Daar vergaderen ook ieder jaar de predikanten en ouderlingen der Waldenzengemeenten ter beraadslaging en ordening der gemeenschappelijke belangen. — Want deze kerk, die zoolang en zoo wreed werd onderdrukt, geniet nu volkomen vrijheid, zich zelf te regeeren, zonder dat de staat zich er mede bemoeit. Zij kiest zelf haar bestuur, de „Tafel", — wij zouden het de opperste kerkeraad noemen — uit de meest ervaren predikanten en ouderlingen, die de besluiten der Synode uitvoeren, en de gemeenschappelijke gelden en zaken beheeren.

Het is verkwikkend, onder deze waardige, eenvoudige

mannen te verkeeren, die zich over elk blijk van deelneming in hun wonderbare geschiedenis, over elken gast uit Protestantsche landen zoo hartelijk verheugen en met broederlijke liefde ontvangen. — En toch, hoe goed het ons ook bij hen is, mogen wij ons niet te lang ophouden, willen wij nog een oude, onvermengde Waldenzengemeente bezoeken. Want zulke hebben zich slechts in de uiterste hoeken der dalen, dicht bij den kam der Alpen gehandhaafd, waar de fluit der locomotief en de rook der schoorsteenen nog niet is doorgedrongen, b. v. in Bobbio of Bobbi, vier uur boven La Tour bij den uitgang (of eigenlijk het begin) van het dal der Luzerna.

Wien het vergund was, daar een godsdienstoefening bij te wonen in de groote, maar smakelooze kerk met hare witgekalkte muren, het massieve gestoelte en de vierkante houten pilaren, die het plafond dragen, zal dit bezoek nooit vergeten.

Daar komen zij binnen, de krachtige gestalten der dalbewoners en Alpenherders, met gebruinde gezichten en verweerde trekken, als had de honderdjarige vervolging de diepe rimpels in hun gelaat te voorschijn geroepen. Daar zitten de vrouwen, die er met hun keurige, sneeuwwitte mutsjes zoo vriendelijk uitzien, dat men zich bijna in een diaconesseninrichting verplaatst denkt.

Sommigen dragen een zwarten sluier over het witte mutsje — zij zijn in den rouw. Goddank, nu zijn het er maar weinige. Hoevelen zullen er wel voor 200 of 300 jaren zijn geweest, die treuren moesten om vermoorde mannen, broeders en kinderen! —

Als nu het gezang der gemeente wordt aangeheven, krachtig, uit volle borst, dat de tonen het geheele Godshuis vullen; als de geloovigen aandachtig luisteren naar het Evangelie, dat de onderwijzer, staande op een kleinen katheder, voorleest; en naar de woorden der prediking, die dan van den kansel klinken, — mij dunkt, deze mannen en vrouwen zijn nu nog in staat, als het noodig was, voor het dierbare Woord Gods have en goed, bloed en leven te

offeren. — En is het niet, alsof zij zich tot zulk een martelaarschap willen sterken, als zij nu op het altaar toetreden, — neen, tot den disch des Heeren, die uit massive planken is samengesteld en met grof linnen bedekt, — om Christus' lichaam te ontvangen, dat voor ons gebroken is, het bloed, voor velen vergoten tot vergeving der zonden.

De predikant heeft de woorden over het brood en den wijn uitgesproken; nu treedt een ouderling aan zijn zijde; deze rijkt den beker, gene breekt het brood, terwijl de onderwijzer vanaf den katheder uitgezochte Bijbelteksten voorleest.

Wel is het heilig avondmaal op iedere plaats hetzelfde en brengt denzelfden zegen, waar het ook in het geloof genoten wordt. —

Maar toch zal deze avondmaalsgang in Bobio mij voor alle onvergetelijk blijven, temidden dier gemeente, welker voorvaderen hun bloed hebben vergoten, om dit kostelijk goed te behouden in plaats van de Roomsche mis, die men hun wilde opdringen. Hier in het kerkje te Bobio hadden Arnaud's mannen hun hand in God gesterkt, aleer zij haar boven op den heuvel Sibaud ophieven tot den heiligen eed, te zamen te overwinnen of te sterven. — En gelijk zich de machtige steenen dam, tezaam gevoegd uit onverwoestbare rotsblokken, door het dal uitstrekt, om jaar in jaar uit de vernielende, wilde bergstroomen van het vreedzame oord af te weren, zoo hebben die dapperen zich op de aanstroomende golven van het verderf geworpen, die in 1689 alle dalen verwoestten, en daar in La Balsille met hun lichamen den onoverwinlijken dam gevormd, die de Waldenzen tegen de overstrooming door de wilde vloeden van den pauselijken geloofsdwang en van het Roomsche bijgeloof beschutte. —

Toen sprak de Almachtige tot de vloeden: Tot hiertoe en niet verder! Hier moeten uwe trotsche golven bedaren. Toen redde Zijn hand het hoopje strijders, toen bevrijdde Zijn arm het volk der martelaren, om tot in onze dagen Zijn getuigen te zijn.

„O, welk een diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en des verstands! Hoe onbegrijpelijk zijn Zijne gerichten en ondoorgrondelijk Zijne wegen!"

Moge de God hunner vaderen met de nakomelingen zijn, hun offervaardigheid sterken, hun moed om te getuigen vermeerderen, opdat zij de hooge opdracht vervullen, die zij ontvingen; dat steeds helderder en klaarder het licht in de duisternis schijne!

